

הגדה של פסח

סיפור יציאת מצרים

מפורשת ומבוארת על פי
רבינו דון יצחק אברבנאל

שתי הלכות ביום

לימוד יומי בדואר אלקטרוני ישיר

ט"ס עוסחה: 580550333

© כל הזכויות שמורות לארגון

שתי הלכות ביום

0765-404-360

office@zhalachot.org

נוסח ההגדה המנוקד מתוך מאגר 'תורת אמת', וזכויותיו שמורות לאתר 'שיבה'

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושד

הגדה של פסח המבוארת נתרמה לזכות

לעילוי נשמת

ר' אליהו בן

שזרה ז"ל,

ושזרה בת מיכל

ע"ה

לזכות ר' נתן

להצלחה בכל

עסקיו

לעילוי נשמת

ר' סלמאן

בן מנשה וכתון

ז"ל

לעילוי נשמת

ר' אברהם חיים

בן מסעודה

ז"ל

א הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

הָא לַחֲמָא עֲנִיָּא דִּי אֶכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל דְּכַפִּין יִיתִי וְיִיכַל, כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח. הַשְּׁתָּא הֶכָּא, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הַשְּׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנֵי חוּרִין.

מסיר הקערה מעל השלחן, מוזגין כוס שני וכאן הבן או אחד מן המסבים שואל:

מָה נְשִׁתְנָה הַלְיָלָה הַזֶּה מִכָּל הַלְיָלוֹת,

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה, הַלְיָלָה הַזֶּה כּוֹלוּ מֶצֶה.

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרֻקוֹת, הַלְיָלָה הַזֶּה מְרוֹר.

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפְלוּ פְּעַם אַחַת, הַלְיָלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעַמִּים.

❧ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ❧

השאלות הבאות אינן נשאלות בהכרח על ידי הילדים, וגם אם אין ילדים צריכים המבוגרים לשאול אותם, ואפילו אם אדם עורך את הסדר לבדו עליו לשאול אותם, והיינו כיון שתקנו חז"ל שסיפור יציאת מצרים יהיה בדרך שאלה ותשובה.

תוכן השאלות אינו כולל את כל השינויים שיש בלילה זה [ולכן לא שואלים בו על שתיית ארבע כוסות] אלא השאלות הן על כך שבלילה זה אנו עושים לכאורה מנהגים הסותרים זה את זה, שחלקם מראים על הנהגה של עבדות, וחלקם על הנהגה של בני חורין:

מָה נְשִׁתְנָה הַלְיָלָה הַזֶּה מִכָּל הַלְיָלוֹת?

ותחילה מונה השואל שתי הנהגות של עבדות, ולאחר מכן שתי הנהגות של בני חורין:

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה, הַלְיָלָה הַזֶּה כּוֹלוּ מֶצֶה, וְזו דרך עבדים, לאכול מאכל עניים כזה.

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרֻקוֹת, הַלְיָלָה הַזֶּה מְרוֹר, וְאֵף זֶה דרך עבדים, שאין להם מינים שונים של ירקות, אלא ירק אחד, וגם אותם אוכלים ללא בישול וללא פת.

ומאידך אנו נוהגים בלילה זה הנהגות של בני חורין:

שְׁבֻכָּל הַלְיָלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין [-איננו חייבים להטביל] אֶפְלוּ פְּעַם אַחַת, הַלְיָלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעַמִּים, וְזו דרך בני חורין ועשירים, לטבול את המאכלים במינים שונים, כדרך אוכלי המעדנים.

ההגדה פותחת בענין אכילת המצה כדי לגרום לילדים לשאול, מדוע אחרי שמזמינים את הכל לאכול את המצה, מסלקים את הקערה עם המצות קודם שאכלו מהם, ועל ידי זה תבוא התשובה הכוללת את סיפור יציאת מצרים.

קטע זה נאמר בארמית, כיון שזו היתה השפה המוכרת להמון העם בבבל, וכדי שיבינו העניים את ההזמנה לסעודה, תיקנו שיאמרו כן בלשון ארמית, המוכרת להם.

הָא לַחֲמָא עֲנִיָּא - זהו לחם העוני, והמצה מכונה כך כיון שאינה תופחת אלא נשארת שפלה ונמוכה, **דִּי אֶכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם** - שהיו אבותינו אוכלים בארץ מצרים, כיון שהמצה קשה להתעכל, ונשארת בגוף זמן רב, והיו המצריים מאכילים בה את אבותינו במצרים, כדי שיעבדו זמן רב עם מזון מועט, ובכך גם רומז לעניים שאין להם להתבייש בעניותם, כיון שכך היו גם אבותינו במצרים. **כָּל דְּכַפִּין יִיתִי וְיִיכַל** - כל מי שרעב יבוא ויאכל עימנו את המצה והמרור, **כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח** - כל מי שצריך לכך, יבוא ויאכל איתנו את האפיקומן, שהוא זכר לקרבן הפסח. והסיבה שאיננו אוכלים את קרבן הפסח עצמו, כיון שהשתא **הֶכָּא** - השנה אנו כאן, בגלות, ואיננו יכולים להקריב קרבן פסח, אבל **לְשָׁנָה הַבְּאָה** נהיה **בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל** - בארץ ישראל, ונוכל להקריב את הפסח. **הַשְּׁתָּא עֲבָדִי** - השנה אנו עבדים, ושרויים בגלות, ולכן איננו מקריבים את קרבן הפסח, אבל **לְשָׁנָה הַבְּאָה** נזכה ונהיה **בְּנֵי חוּרִין** וגאולים, ונקריב את קרבן הפסח עצמו, כראוי.

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ב

שֶׁבֶכַל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבִּין, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלָנוּ מְסֻבִּין.

מְנִיחַ אֶת הַקְּעָרָה עַל הַשֻּׁלְחָן. הַמְצוֹת תִּהְיֶינָה מְגֻלוֹת בְּשַׁעַת אֲמִידַת הַהֲגָדָה.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיֹּצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְוֹעַ נְטוּיָה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפִּילוּ כָּלָנוּ חֲכָמִים, כָּלָנוּ גְבוּרִים, כָּלָנוּ זְקֵנִים, כָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מְצֹחַ עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים. וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֵׂה בְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וְרַבִּי

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

על כך שהוציאנו ה' ממצרים. ואם תוסיף ותשאל, מה הרווחנו בכך שהוציאנו ה' ממצרים, והרי עתה אנו שוב בגלות, התשובה על כך היא שעל ידי יציאת מצרים נודע לכל העולם מעלת ישראל לפני ה', שביטל והפך את כל מערכת הטבע כדי להוציא את ישראל ממצרים, ועוד, שבצאת ישראל ממצרים וכניסתם לארץ ישראל ושיבתם בה שנים רבות, קנו לעצמם מעלה וכבוד עצמיים, אשר נשאר גם לדורות הבאים עד היום, ועוד, שעל ידי יציאת מצרים קירבנו ה' להר סיני, ונתן לנו את התורה, ועל ידי נתנת התורה נעשינו עם סגולה לפני ה', והשגחת ה' דבקה בנו, שזו המעלה הגדולה ביותר והשלימות העליונה שבני אדם יכולים להגיע אליה, ועל כך מרמז ואומר, **וְאֶפִּילוּ כָּלָנוּ חֲכָמִים** בחכמת הטבע, ומבינים את שידוד מערכות הטבע שעשה עבורינו ה', **כָּלָנוּ גְבוּרִים** בדרכי המעלות והכבוד שרכשו אבותינו בזמן מלכותם בארץ ישראל, **(כָּלָנוּ זְקֵנִים)**, **כָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה**, שזכינו לה ביציאת מצרים, והיא המביאה אותנו לידי השלימות הנפשית, **מְצֹחַ עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים**, שהיא מקור הטובות, ותחילת כל השלמויות שזכינו להן. ומחמת כל הדברים הללו אנו מצווים לספר ביציאת מצרים, **וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים** יותר מכדי חובתו, **הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.**

עתה מביא בעל ההגדה ראייה לכך שגם חכמים ונבונים היודעים את כל התורה צריכים לספר ביציאת מצרים, ממעשה שאירע עם חמשת גדולי הדור:

מַעֲשֵׂה בְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חַנְנִיָּה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וְרַבִּי

שֶׁבֶכַל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבִּין, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלָנוּ מְסֻבִּין, ואף זו היא דרך חירות, ואם כן מדוע אנו עושים בלילה זה מנהגים סותרים, של עבדות ושל חירות.

***

עתה משיבים תשובה על השאלות, ותוכן התשובה הוא שאכן בלילה זה היו שני הדברים, כי בתחילת הלילה היינו משועבדים לפרעה במצרים, ובסוף הלילה היינו בני חורין וגאולים על ידי הקדוש ברוך הוא, ולכן אנו עושים בלילה זה סימנים לשני הדברים, לעבדות ולגאולה.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, כלומר, לא היתה זו עבדות רגילה, אלא עבדות למלך קשה ורע כפרעה [שהסכים לקבל כל כך הרבה מכות ולא לשלח את ישראל], והיתה העבדות בארץ מצרים, שזהו מקום ששום עבד לא הצליח להמלט משם, וגם לפי מערכת הכוכבים והמזלות לא היו ישראל יכולים לצאת ממצרים, וַיֹּצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְוֹעַ נְטוּיָה, ששינה את מערכת הטבע, כדי להוציא אותנו מעבדותנו במצרים. ואם תשאל, מדוע אנו צריכים - לאחר אלפי שנים - להמשיך ולשמוח ולחגוג את היום הזה, התשובה לכך היא שישראל מצד עצמם היו שפלים ונבזים בעיניהם, ולא היו מתגברים לעולם על המצריים, וכן המצריים מצד עצמם היו מחזיקים בישראל לעולם, ולכן, **וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, שהוא כל יכול ושינה את כל הטבע עבורינו, הָרִי אָנוּ, וּבְנֵינוּ, וּבְנֵי בְנֵינוּ, עַדִּין מִשְׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, ולכן עלינו לשמוח גם היום**

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ג

טַרְפוֹן, שְׁהָיוּ מְסַבֵּין בְּבִנְי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בְּיַצִּיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלְּיָלָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ, הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אֲנִי כֶּבֶן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יַצִּיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת, עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יַצִּיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלְּיָלָה. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, לְהַבִּיא לְיַמּוֹת הַמְּשִׁיחַ. בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

לגבי איסור אכילת חמץ וחיוב אכילת מצה, אי אפשר לפרשו כפשוטו, שיש לזכור הלכות אלו של פסח כל ימות השנה, אלא יש לפרש את הפסוק על זכרון יציאת מצרים על ידי אמירת פרשת ציצית, וכך יש לדרוש את הפסוק, 'יְמֵי חַיֶּיךָ' הם הַיָּמִים, והתוספת של לשון 'כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ', באה לרבות את הַלְּיָלָה, שגם בהם יש מצוה זו. וְחֻכְמַיִם חולקים על כך וסוברים שאין מצוה להזכיר את יציאת מצרים בלילות, כיון שלשון 'יום' כוללת את כל היממה, יום ולילה, ואומרים שכך יש לדרוש את הפסוק, 'יְמֵי חַיֶּיךָ' הם יְמֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, שהוא זמן הגלות, ותוספת הלשון 'כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ' באה לְהַבִּיא - לרבות ולהוסיף מצוה זו גם לַיַמּוֹת הַמְּשִׁיחַ, שגם באותם ימים, אף על פי שיהיו ניסים ונפלאות יותר מבזמן יציאת מצרים, עדיין יזכירו גם את ניסי יציאת מצרים. ומתוך מחלוקת זו יש ללמוד את גודל מעלת וענין סיפור יציאת מצרים בכל השנה, ועל אחת כמה וכמה בליל פסח.

מוסיף בעל ההגדה ומוכיח מהתורה את הדרך הראויה לספר את ענין יציאת מצרים, שצריך לעשות זאת בדרך של שאלות ותשובות, ובאופן המתאים לכל אחד מהילדים כפי דרגתו והבנתו:

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם [-הקדוש ברוך הוא], בְּרוּךְ הוּא - מבורך הוא מצד עצמו, ואינו צריך לברכתנו, בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא, והזכיר כאן את ברכת ה' על נתינת התורה, כהקדמה לכך שהתורה האלוקית מכוונת לתת לימוד הגון וראוי לכל סוגי הבנים ולכל דרגותיהם, ונתן שבח והודיה לה' יתברך, שהשגחתו פרושה על כל בני האדם, והוא הנותן בתורתו ידיעה ושלמות לכל בני האדם, כְּנֶגֶד

טַרְפוֹן, שְׁהָיוּ מְסַבֵּין בליל פסח בביתו של רבי אלעזר בן עזריה, שהיה נשיא ישראל ועשיר מופלג, והיו יושבים ומסובים בְּבִנְי בְּרַק, וסיימו את סדר וסעודת ליל פסח, וְהָיוּ מְמַשְׁכִּים אַחֲרֵי הַסְּעוּדָה וּמְסַפְּרִים בְּיַצִּיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלְּיָלָה, כיון שרצו להרגיש עצמם כמי שיצאו ממצרים, וכמו שבאותו לילה של יציאת מצרים לא ישנו ישראל כלל, כך עשו אותם חמשת גדולי הדור, שבחצי הלילה הראשון ערכו את הסדר כהלכתו באכילת מצה ומרור, ובחציו השני סיפרו בעניני יציאת מצרים, ומתוך כך לא הרגישו שעלה השחר ומתקרב זמן הנץ החמה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ, הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, שהוא סמוך להנץ החמה.

מוסיף בעל ההגדה ומביא ראיה נוספת לחיוב וגודל ענין סיפור יציאת מצרים:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, בְּיוֹם שְׁמִינוּ אוֹתוֹ לְנִשְׂאֵי הַסְּנֵהֲדִין, והיה רק בן שמונה עשרה שנה, אך היה בקי ומבין בתורה כזקן בשנים, ולכן אמר הֲרִי אֲנִי חֹשֵׁב כֶּבֶן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי - ולא הצלחתי להוכיח את דבריי, שאני סובר שיש מצוה שֶׁתֹּאמַר פֶּרֶשֶׁת צִיצִית שִׁישׁ בֵּה זְכוֹר יַצִּיאַת מִצְרַיִם גַּם בְּלֵילוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, הגם שמצוות ציצית עצמה אינה נוהגת בלילה, מכל מקום יש לומר פרשה זו גם בכל לילה כדי לזכור את יציאת מצרים, שהיתה בלילה, עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, אף שהוא לא היה סמוך להוראה [ולכן אינו מכונה בתואר 'רבי', וגם אינו קרוי בשם עצמו, שמעון, אלא בשם אביו בלבד], וכך דרש בן זומא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז ג) 'לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יַצִּיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ', ואף על פי שפסוק זה נאמר

אֲרַבְעָה בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל.

חָכֵם מָה הוּא אוֹמֵר, מַה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם, וְאָף אֶתָּה אָמַר לוֹ פְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר, מַה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לוֹ, וְלִפִּי שְׂהוּצִיא

❧ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ❧

את קרבן הפסח, "ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו", וכיון שנעשתה המצוה לנו ולא לאומה אחרת, ראוי שרק עם ישראל ישתתפו בהקרבת קרבנות הפסח, ולא ערלים ובני נכר, וגם את החוקים שאיננו מבינים את טעמיהם עלינו לקיים, כיון ש"ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו", כי אף שאיננו יודעים מה הטעמים שבהם, הרי התועלת שלהם מבוארת בכתוב, שזהו "לטוב לנו כל הימים, לחייתנו כהיום הזה". ואמנם אין הטובה המובטחת רק על קיום החוקים, אלא גם בשמירת העדות והמשפטים, ועל זה נאמר 'וצדקה תהיה לנו פי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו', והיינו שבקיום כל עניני המצוות הללו תהיה לנו צדקה לפני ה', ובזה ביארה התורה את התשובה לבן החכם מארבע סיבותיה, א. החלק המעשי, והוא עשיית כל המצוות האמורות בקרבן הפסח. ב. הצורה של המצוות, והיינו פירוט וחלוקת המצוות לפי עניניהם, לעדות, חוקים ומשפטים. ג. הסיבה של קיום המצוות, והיינו מפני ציווי ה'. ד. והתכלית של קיום המצוות, לטוב לנו כל הימים, לחיותנו כהיום הזה. ואמנם, מלבד כל האמור בפרשה זו, וְאָף אֶתָּה אָמַר לוֹ - לבן החכם פְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, עד שתסיים ללמדו את כל ההלכות, ותגיע ללמדו את ההלכה האחרונה, והיא, שְׂאִין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן, והיינו שאחרי אכילת קרבן הפסח אסור לאכול דברים אחרים, כדי שישאר טעם הקרבן בפה, וכל זה כדי שלא תשתכח תורת יציאת מצרים.

רָשָׁע, מָה הוּא אוֹמֵר, 'מַה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם', ורשעותו ניכרת בכך שאינו 'שואל', אלא 'אומר', דרך זלזול והתרסה. וכן אינו מחלק את סוגי המצוות ומבדיל ביניהם כפי שעשה החכם, אלא מכנה את

אֲרַבְעָה סוגי בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל. והטעם בחלוקה זו, כי הנה לכל דבר בעולם יש ארבעה מיני הסברים, ולדוגמא, הרואה בנין נאה בנוי, ורוצה לדעת מה הוא, ייתכנו בזה ארבע תשובות, א. אם הוא אדם פשוט מאוד וגם השכל, יאמרו לו רק שנעשה הבנין מעצים ואבנים, והוא יסתפק בכך. ב. אם הוא חכם מעט יותר, יסבירו לו שהיה גם בנאי מוכשר שבנה את הבנין. ג. אם הוא חכם יותר, יסבירו לו גם את המטרה של הבנין, לשמש למגורים וכדומה. ד. והחכם השלם לא יסתפק בכל אלו, עד שיסבירו לו כל פרט בבנין מדוע נעשה כך ולא אחרת. ועל דרך זו נתנה התורה ארבעה מיני בנים:

חָכֵם, מָה הוּא אוֹמֵר, שואל הוא על כל פרטי מצוות חג הפסח, מַה הָעֵדוּת - המצוות שניתנו כ'עדות', וכגון אכילת המצה, שהיא עדות על מהירות הגאולה והיציאה ממצרים בחפזון, או אכילת המרור, זכר למרירות השעבוד במצרים, וְהַחֲקִים - המצוות שאין טעמם ידוע לנו, כגון אכילת בשר הקרבן בבית אחד, וכיוצא בזה, וְהַמְשָׁפְטִים - המצוות שעניינם מובן לנו בענין הפסח, כגון שכל ישראל עושים מצוה זו, והערלים אסורים באכילת קרבן הפסח, כיון שנעשה המצוה לזרעו של אברהם אבינו שנכנסו בבריתו, ועל כל הדברים הללו מסיים הבן החכם שאינו שואל כמעט חס ושלום, אלא יודע הוא שאלו מצוות אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. והתשובה על שאלה זו היא הפסוקים האמורים בתורה באותה פרשה, "וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ, עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה", ולכן אנו עושים דברים שהם זכר לשעבוד ולגאולה, כמו אכילת המרור ואכילת המצה, "וַיִּתֵּן ה' אוֹתוֹת וּמִפְתִּים גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ", וזכר לאותם מכות חזקות שקיבל פרעה וכל עמו אנו מקריבים

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ה

את עצמו מן הכלל, כפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם, לא היה נגאל. תם מה הוא אומר, מה זאת, ואמרת אליו, בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל, את פתח לו, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה, על פן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים, וכל בכור בני אפדה.

ושאינו יודע לשאל, שתשובתו מוזכרת בתורה ללא שאלה כלל, וזהו מחמת שאינו משיג כלל את הענין הפנימי, אלא רק את העשייה החיצונית, את פתח לו - צריך האב לפתוח ולומר לו את ענין המצוות, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

וממשיך בעל ההגדה ומסביר את הדרך הראויה להסביר לבן שאינו יודע לשאל, יכול היית לומר שיש להסביר את הדברים לבן זה כבר מראש חדש, תלמוד לומר - לכך נאמר 'ביום ההוא', והיינו ביום שחיטת הפסח. אי - אם כוונת התורה שהסיפור יהיה ביום ההוא, יכול היית לומר שכבר מבעוד יום, בערב החג, נספר לבן את ענין יציאת מצרים, תלמוד לומר - לכך נאמר 'בעבור זה', ולשון 'זה' מורה על דבר שניתן להראותו באצבע, כלומר, בעבור זה לא אמרתי לך לספר את יציאת מצרים אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך, כיון שבן זה אינו מבין כלל את הענינים המופשטים והפנימיים שבמצוה, אלא רק את החלקים המעשיים שבה, ולכן צריכים להראות לו את המצה והמרור ממש, ולהסביר לו שאכילתם היא זכר ליציאת מצרים.

* * *

אחרי שסיים בעל ההגדה לפרט את סוגי השאלות של הבנים השונים, פותח הוא בסיפור יציאת

הכל 'עבודה' שאתם עושים 'לכם', כלומר, שאין זו מצוות ה', אלא אתם מעצמכם עושים עבודה זו, ועוד, שאתם עושים זאת לתועלת עצמכם, לאכול בשר ולשתות יין. וכנגד לשון 'לכם' שהוא משתמש בה, אומר בעל ההגדה שאכן ניסי יציאת מצרים נעשו 'לכם', למאמינים בה, ולא לו, לרשע הכופר בה, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל בדבריו אלו, שאינו מאמין בכך שה' ציוה על קיום המצוות, כפר בעקר, והיינו שכפירתו היא בעיקר המצוה, שחושב שאינה אלוקית אלא אנושית, ואף אתה הקהה את שניו וענה כסיל כאילותו, ואמר לו את הפסוק 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', ונס זה נעשה לי בעבור אמונתי בה' וקיום מצוותיו, ויש לדרוש את הלשון 'לי', ולא לו - לא נעשה הנס לרשעים, ולכן אילו היה שם אותו רשע, לא היה נגאל, אלא היה מת בשלשת ימי האפילה עם שאר הרשעים מישראל. ובכך יש ללמוד את גודל השגחת ה', שאינו מבדיל רק בין אומה לאומה, אלא גם באותה אומה עצמה מבדיל ה' בין הרשעים לבין הצדיקים, לתת לכל אדם כדרכיו וכפרי מעלליו.

תם, מה הוא אומר, 'מה זאת', כי אינו משכיל להבין את כל פרטי המצוות וחילוקיהן, אלא שואל שאלה כללית, מה ענין כל המצוות הללו שנצטוונו בהם. ואמרת אליו תשובה כללית, והיא, בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים, וזו תשובה על אכילת המצה והמרור, ועל שאר המצוות, כגון קידוש הבכורות, נאמר המשך הפרשה שם, "ויהי כי הקשה

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ו

מִתְחַלֶּה עֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קִרְבָּנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבֹדָתוֹ, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנְּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֵּרַח אָבִי אֲבִרְהָם וְאַבִּי נַחֲוֹר, וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵעֵבֶר הַנְּהָר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאַרְבֶּה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתְּנֶן לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֶתְּנֶן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וְאֶתְּנֶן לְעֵשָׂו אֶת הַר שִׁעִיר לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲשֵׁב אֶת הַקֶּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תִּדְעַ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כִּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

בטבעם, ועשה ה' חסד גם עמהם, וְאֶתְּנֶן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וְאֶתְּנֶן לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ, ובתמורה לכך הרחיקו ה' מנחלת ארץ כנען שהוריש אברהם ליצחק, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו, שהיו כולם בחי' ה', ללא קליפה, אלא כולם יסודות האומה ועמודיה, יָרְדוּ מִצְרָיִם, וירידתם היתה מהטעם שיבואר להלן.

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא - מבורך הוא ה', שאת אותה הבטחה שהבטיח לאברהם אבינו, שזרעו ינחלו את הארץ, לא נתן את קיום ההבטחה לישמעאל או לעשיו, אלא שמר את ההבטחה עבור ישראל, שהם יאכלו את פרי ההבטחה, והם יירשו את הארץ הטובה, שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, ברצונו לקיים את ההבטחה עבור עם ישראל, חֲשֵׁב אֶת הַקֶּץ - היה מחשב את זמן הקץ, מתי יגיע הזמן הראוי לכך, כדי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, כאשר רצה אברהם לדעת מתי תתקיים הבטחת ה' לתת לו את ארץ ישראל, ושאל 'במה אדע כי אירשנה', כלומר, האם תתקיים ההבטחה אצל אברהם עצמו, או אצל זרעו, שְׁנֵאמַר בתשובת ה' לאברהם, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תִּדְעַ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כִּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל, וענין הנבואה הזו, כי בדורו של אברהם לא האמינו האנשים בה', וגם אותם שהאמינו בקיומו של ה' לא

מצרים כפי שיש לעשותו, ומתחיל בגנותם של הדורות הראשונים, ומסיים בשבחם של הדורות האחרונים, שבחר בהם ה' להיות לו לעם.

מִתְחַלֶּה עֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קִרְבָּנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבֹדָתוֹ, ומפרט בעל ההגדה איך מתחילה לא היה לאברהם אבינו כלום, לא ארץ להוריש, לא אמונה באלוקים, ולא בנים, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנְּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם - הרי בדורות הראשונים, ישב שם בן נח וזרעו אחריו בעבר הנהר בארץ בבל, תֵּרַח אָבִי אֲבִרְהָם וְאַבִּי נַחֲוֹר, ולא היה להם חלק בארץ ישראל, והם, כלומר תרח ונחור, לא זכו עדיין לאמונה בה', וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים [אך הדורות שקדמו לתרח, האמינו בה' ועבדוהו], ובדרך הטבע היה אברהם גם הוא נגרר אחריהם ולומד ממעשיהם, וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵעֵבֶר הַנְּהָר, כשהיה הוא ערירי בלא בנים, ובחר בו ה' וקירבו לעבודתו, וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, והרי זה חסד נוסף, שנתן לו ה' במתנה את ארץ ישראל, ועל אף שהיו אברהם ושרה בטבעם עקרים ואינם ראויים להוליד, עשה עמהם ה' נס וחסד, וְאַרְבֶּה אֶת זֶרְעוֹ, ועל אף שנולדו לאברהם בנים רבים מהגר וקטורה, לא היו הם העיקר, אלא כקליפה המגינה על הלב והגזע, וְאֶתְּנֶן לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ, שהוא היה העיקר בבניו של אברהם, ובו בחר ה', ואמנם גם יצחק ורבקה היו עקרים

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ז

מְכַסֶּה אֶת הַמִּצּוֹת וּמְגַבֶּיהָ אֶת הַפּוֹס.

**וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
אֲלָא שְׁבָכֵל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.**

יֵנִיחַ הַפּוֹס מִיָּדוֹ וַיִּגְלֶה אֶת הַמִּצּוֹת

**צֵא וְלָמַד מֶה בִּקְשׁ לִבְנֵי הָאֶרֶמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲלָא
עַל הַזְּכָרִים וְלִבְנֵי בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שְׁנֹאמַר, אֶרְמִי אֶבֶד אָבִי, וַיֵּרֵד
מִצְרַיִמָּה וַיִּגַּר שָׁם בְּמֵתֵי מְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גְדוֹל, עֲצוּם וָרֵב.**

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

וְלָמַד אֶת עֵינֵינוּ שֶׁל לִבְנֵי הָאֶרֶמִי, וְרָאָה מֶה בִּקְשׁ לִבְנֵי
הָאֶרֶמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, אֵפֶי עַל פִּי שְׁלֹא עָשָׂה
לוֹ בְּפוּעַל כְּלוּם, הָרִי הוּא בַעֲצֻמוֹ אָמַר "יֵשׁ לְאֵל יָדֵי
לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אָמַשׁ אָמַר אֵלַי
לְאֹמַר הַשְּׁמֹר לְךָ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד רַע", הָרִי
שֶׁהִיטָה כּוּוֹנְתוֹ לְהִרְעֵ לְיַעֲקֹב וּמִשְׁפַּחְתּוֹ, לוֹלֵא שֶׁהִ'
מִנְעוּ מִכֶּךָ, וְכוּוֹנְתוֹ הִיטָה גְרוּעָה אֶפִּילוֹ מִכוּוֹנְתוֹ שֶׁל
פְּרָעָה, שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲלָא עַל הַזְּכָרִים, וְאֶפִּילוֹ
כְּשֶׁרִדְף אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל בַּיָּם סוּף לֹא הִיטָה כּוּוֹנְתוֹ
לְהִרוּג אֶת כּוּלָם, אֲלָא לְהַחֲזִירָם לְמִצְרַיִם שֶׁיִּהְיוּ
עֲבָדָיו, וְלִבְנֵי בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁהָרִי כִּךָ אָמַר
לְיַעֲקֹב, "הַבְּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבְּנִים בְּנֵי וְהַצֵּאן צֵאנִי וְכֹל
אֲשֶׁר אֶתֶּה רְאָה לִי הוּא", וְכִךָ גַּם מוֹכַח מֵהַכְּתוּבִים,
שְׁנֹאמַר, 'אֶרְמִי אֶבֶד אָבִי - כּוּוֹנְתוֹ שֶׁל לִבְנֵי הָאֶרֶמִי
הִיטָה לְאֶבֶד אֶת אֲבִינוֹ יַעֲקֹב, וְלִשׁוֹן 'אִיבוּד' כּוּלֵלֵת
אֶת הָאֵב עֲצֻמוֹ וְאֶת כֹּל זָרְעוֹ, וַיֵּרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּגַּר שָׁם
בְּמֵתֵי מְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גְדוֹל, עֲצוּם וָרֵב."

כִּיּוֹן שֶׁבְּפִסּוּקִים אֵלּוֹ הַפּוֹתַחִים בְּ'אֶרְמִי אֹבֵד אָבִי'
מִתּוֹאֵר כֹּל סִדֵּר יְרִידַת יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְעֵלְיֵיתָם
לְשָׁם, וְהֵם הַפּוֹסוּקִים שְׂאוֹמְרֵם כֹּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל
כְּשֶׁמִּבִּיא אֶת הַבִּיכּוּרִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בַּחֵר בַּעַל
הַהִגְדָּה בְּפִסּוּקִים אֵלּוֹ לְאֹמְרָם בְּלִילָה זֹה, בּוֹ אָנוּ
מִצּוּוִים עַל סִיפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְלִכֵּן מִבִּיא הוּא
עֵתָה אֶת הַפּוֹסוּקִים הַלְלוּ, וְכִךָ נֹאמַר שֵׁם (דְּבָרִים כו):
(ה) וְעֵינֵי וְאֶמְרַת לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיךָ אֶרְמִי אֶבֶד אָבִי
וַיֵּרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּגַּר שָׁם בְּמֵתֵי מְעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי
גְדוֹל עֲצוּם וָרֵב: (ו) וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ
עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: (ז) וַנִּצְעַק אֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ
וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרָא אֶת עֵינֵינוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת
לְחַצְנוּ: (ח) וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע

הָאֶרֶמִי בַּהִשְׁגַּחְתּוֹ הַפְּרִטִית עַל הַבְּרוּאִים, וְגִילָה הִ'
לְאַבְרָהָם שֶׁהִדְרִךְ הָרְאוּיָה לְהַשְׁרִישׁ אֶת הָאֶמוּנָה בְּכֹל
בְּאֵי הָעוֹלָם הִיא עַל יְדֵי זֶה שִׁיעֵשָׂה ה' אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים גְּלוּיִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, וְהַאֲמִצְעֵי לְזֶה הוּא
עַל יְדֵי שִׁיבּוּא עִם אֶחָד לְאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהִיטָה מִרְכּוּז
הַכִּפְיָרָה וְהַדְּעוּת הַנִּפְסוּדוֹת, וְאַחֲרַי כִּךָ יִשְׁלַח ה' נְבִיא
לְהוֹצִיא אֶת הָאֶמוּנָה הַזֹּה מִמִּצְרַיִם, וּמִלֶּךְ מִצְרַיִם לֹא
יֵנִיחַ לוֹ לְהוֹצִיאָם, עַד שִׁיעֵשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּיַד
חֲזָקָה וְזָרוּע נְטוּיָה, וְהָעַם הַזֶּה יִקְבַּל אֶת תּוֹרַת ה'
וַיִּנְחַל אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַיִּפְרַסֶם אֶת דְּבַר ה' בְּקֶרֶב כֹּל
בְּאֵי הָעוֹלָם. וְהִי זֶה חֶסֶד מֵעַם ה' לְקִיּוּם אֶת
הַשְּׁלִיחוֹת הַנִּשְׁגָּבָה הַזֹּה עַל יְדֵי זָרְעוֹ שֶׁל אֶבְרָהָם, וְלִכֵּן
כְּשֶׁשָּׁמַע אֶבְרָהָם אֶת הַבְּשׂוּרָה הַזֹּה לֹא הִתְפַּלֵּל לְמִנוּע
אֶת הַדְּבַר, כִּיּוֹן שְׁלֹא הִיָּה זֶה עוֹנֵשׁ אֲלָא חֶסֶד, שֶׁזָּכוּ
יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת הַכֹּלִי שֶׁעַל יָדוֹ יִתְקַדַּשׁ שֵׁם ה' בְּעוֹלָם.

***

אַחֲרֵי שֶׁנִּתֵּן בַּעַל הַהִגְדָּה שְׁבַח לְה' עַל כִּךָ שֶׁשָּׁמַר
אֶת הַבְּטַחְתּוֹ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְקִיּוּם זֹאת בְּהוֹצֵאתָם
מִמִּצְרַיִם וְהַנְּחִלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מוֹסִיף וְאוֹמַר
שֶׁהַבְּטַחָה זֹה לֹא הִסְתִּימָה בִּירוּשַׁת הָאָרֶץ, אֲלָא
הוֹעִילָה לָהֶם בְּכֹל הַדּוֹרוֹת.

וְאוֹתָהּ הַבְּטַחָה, הִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֹא
אֶחָד - לֹא רַק פְּרָעָה בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
אֲלָא שְׁבָכֵל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ הַגּוּיִים וְרוֹצִים
לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם, בְּזִכּוֹת
אוֹתָהּ הַבְּטַחָה שֶׁהַבְּטִיחַ ה' לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְשִׁמְרָה
לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו לְעוֹלָם.

***

צֵא מֵעֵינֵינוּ זֶה שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בּוֹ

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ה

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם אָנוֹס עַל פִּי הַדְּבָר.

וַיִּגַּר שָׁם מִלְמַד שְׁלֵא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֶלָּא לְגוֹר שָׁם, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרַעַה לְצֵאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

בְּמַתִּי מֵעַט כְּמָה שְׁנֵאמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם.

גְּדוּל, עֲצוּם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמַאֲד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

בכמותם, שהיו רק שבעים, ושפלים באיכותם, שהלכו להשתעבד תחת יד המצריים, ועתה שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב, כי באותם שנים התרבו בכמותם ריבוי מופלג, והתעלו באיכותם עד שהגיעו למעלה העליונה, להיות לעם הנבחר על ידי ה'.

'וַיְהִי שָׁם לְגוֹי, וּפְסוּק זֶה מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים - מְסוּמָנִים וּמוֹבְדִלִים שָׁם, כִּי הָיוּ שׁוֹנִים מִהַמְצִינִים בְּכָל עֲנִינֵיהֶם וּמִנְהַגֵיהֶם, וּלְשׁוֹן 'גוֹי' מוֹכִיחַה שֶׁתְּמִיד הָיוּ יִשְׂרָאֵל נֹחֲשָׁבִים כְּאוֹמָה בְּפָנֵי עֲצוּמָה, וְלֹא הִתְעַרְבוּ בְּמִצְרַיִם וְלֹא נִטְמְעוּ בָהֶם, כִּפִּי שְׁקוּרָה בְּדֶרֶךְ כָּל לְאוֹמָה הַבְּאֵה לְזִמְן רַב לְגוֹר בְּאֶרֶץ אַחֲרָת.

'גְּדוּל' - גְּדוּלוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכִמּוּת, וְזֶה פֶּלֶא גְדוּל, כִּי עַל אֶפֶס שֶׁלֹּא הִתְעַרְבוּ בָהֶם אַחֲרֵיהֶם וְלֹא נִסְפּוּ עֲלֵיהֶם אַנְשִׁים מְאוֹמּוֹת אַחֲרוֹת, בְּכָל זֹאת הִתְרַבּוּ יִשְׂרָאֵל רִיבּוּי עֲצוּם וּבִלְתִּי טַבְעִי, עֲצוּם' - הָיוּ חֲזָקִים בְּכוּחַם, וְאֶפֶס עַל פִּי שֶׁהָיוּ נִוְלָדִים שֶׁשָּׂה שֶׁשָּׂה יָחַד, וּבְדֶרֶךְ כָּל תְּאוֹמִים הֵם חֲלָשִׁים כִּי כָּל אֶחָד מִקְּבֵל רַק חֶלֶק מִכַּח הָאֵם, וְכָל שָׁכֵן כְּשֶׁנִּוְלָדִים שֶׁשָּׂה יָחַד, בְּכָל זֹאת הָיוּ כּוֹלֵם חֲזָקִים בְּגוֹפָם. וְהִרְאִיה לְשִׁלְשֶׁת הַדְּבָרִים הַלְלוּ [שֶׁהָיוּ מוֹבְדִלִים, שֶׁהָיוּ מְרוּבִים וְשֶׁהָיוּ חֲזָקִים] כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל' [וְהֵינּוּ שֶׁהָיוּ נִיכְרִים כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וְלֹא נִטְמְעוּ בְּמִצְרַיִם] פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ, וְזֶה לְשׁוֹן רִיבּוּי לֹא טַבְעִי, וַיִּרְבוּ בְּגוּבַה קוֹמָתָם וַיַּעֲצְמוּ בְּכַח גּוֹפָם בְּמַאֲד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים: וכיון שבפסוקים אלו נרמזו הענינים בקיצור, מבאר אותם בעל ההגדה על ידי הבאת פסוקים נוספים המאריכים בפרטי הדברים הנרמזים בפרשה זו של הבאת הביכורים:

'וַיֵּרֶד מִצְרַיִם אָנוֹס עַל פִּי הַדְּבָר - מוֹכֵרָח לְרַדַּת עַל פִּי רַצוֹן ה', כִּי יַעֲקֹב אֲבִינוּ הִתְיָרָא לְרַדַּת לְמִצְרַיִם, וְכֵאִילוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִכְרִיחוּ לְרַדַּת לְשֵׁם בְּסִיבַת יוֹסֵף בְּנוֹ, כְּדִי לְקַיֵּם אֶת הַכוּוּנָה הָרֵאשׁוּנָה שֶׁהִתְגַּלְתָּה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ, לְגַלּוּת אֶת הַהִשְׁגָּחָה הַפְּרֻטִית הַחּוֹפֶפֶת עַל עַם יִשְׂרָאֵל, כְּאִשֶׁר יוֹצִיאֵם ה' מִשָּׁם בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים.

'וַיִּגַּר שָׁם', אֵין הַכוּוּנָה לְתַאֲרָה אֶת הַמִּצְבָּב לְאַחַר שִׁירְדוֹ לְמִצְרַיִם, אֶלָּא אֶת כּוּוּנַת יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּשַׁעַת הִירִידָה, וּפְסוּק זֶה מְלַמֵּד שְׁלֵא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ עַל דַּעַת לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, אֶלָּא לְגוֹר שָׁם לְזִמְן קֶצֶר וְדֶרֶךְ מְקֻרָה, עַד שִׁיִּסְתַּיְימוּ שְׁנוֹת הָרַעַב, שְׁנֵאמַר, 'וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶל פְּרַעֲה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרַעַה לְצֵאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, וּבּוֹדְאֵי לֹא שִׁיקְרוּ בְּדַבְרֵיהֶם אֶל פְּרַעֲה, אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ אֶת הָאִמָּת, שֶׁאֵין רַצוֹנָם וְכוּוּנָתָם לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, אֶלָּא לְגוֹר שָׁם לְזִמְן קֶצֶר, עַד סִיּוּם שְׁנוֹת הָרַעַב.

'בְּמַתִּי מֵעַט', וְהֵינּוּ בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁהָיוּ עִם יַעֲקֹב, כְּמָה שְׁנֵאמַר בְּדַבְרֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְיִשְׂרָאֵל, 'בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, כִּי הָיוּ אִזְ מֵעוֹטִים

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ט

וְרַב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּבָה כְּצִמְחַה הַשְּׂדֵה נְתַתִּיךָ, וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְאִי בְעַדִּי עַדִּים, שְׂדִים נִכְנָו וְשִׁעְרֶךָ צִמְחָה, וְאֶת עֵרֶם וְעֶרְיָה. וְאֶעְבֵּר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאֶמַּר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאֶמַּר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי.

וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנו הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנו הַמִּצְרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, הִבָּה נְתַחְכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

וַיַּעֲנוּנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּים.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפַרְךָ.

~ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ~

'וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנו הַמִּצְרִים, וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה'. וכך יש לדרוש את הפסוק, 'וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנו הַמִּצְרִים', החשיבו אותנו המצרים כאנשים רעים [שהרי לא נאמר 'וירעו לנו' אלא 'וירעו אותנו'], וחשדו בנו שנשלם רעה תחת טובה ונילחם בהם, ומביא לכך ראייה מפסוק אחר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדַבְרֵי פַרְעֹה לַעֲמוֹ, 'הִבָּה נְתַחְכְּמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ', הרי שאף על פי שלא עשו להם ישראל שום רעה, חשדום שינהגו כאנשים רעים וילחמו בהם, ומחמת כן התחכמו להשתעבד בהם.

'וַיַּעֲנוּנוּ', כי מחמת חשדם שישראל ילחמו בהם רצו לענות אותם ולהתיש כוחם תמיד, והעינוי היה כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, 'וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים, לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּים'.

'וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה', כי מלבד מה שהיו כל ישראל משועבדים לפרעה מלך מצרים לבנות לו ערים, וכמו שנאמר לעיל, גם היה כל אחד ואחד מהמצריים משתעבד כרצונו ביהודים, כאילו היו עבדיו ושפחותיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, 'וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפַרְךָ', ועבודה זו היתה קשה יותר, כיון שהמלך בעבודתו נותן סדר מסוים

עתה מוסיף בעל ההגדה דרשה נוספת, כי בדרך הטבע הילדים צריכים שמירה יתירה מפני מחלות וסכנות התוקפות אותם, ואם אין ההורים מגדלים אותם כראוי בזהירות ובהגנה, מתים רבים מהם, אמנם במצרים לא היה הדבר כן, כיון שמחמת תוקף השעבוד והצרות לא היו ההורים פנויים להשגיח כראוי על ילדיהם ולגדלם,

'וְרַב' ואף על פי כן התרבו ילדי היהודים בהשגחת ה' ובחמלתו עליהם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּבָה כְּצִמְחַה הַשְּׂדֵה נְתַתִּיךָ, שהיו הילדים גדלים כעשב השדה, הצומח מעצמו ללא טיפול אדם, וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְאִי בְעַדִּי עַדִּים - בקישוטים יפים, כי היו הילדים גדלים מעצמם ביופיים ובמידותיהם הטובות בלא שיחנכו ויגדלו אותם, אלא נולדו מעצמם בשלימות הראויה, שְׂדִים נִכְנָו וְשִׁעְרֶךָ צִמְחָה, וזהו משל על שלימות הגוף ותיקון המידות, וְאֶת עֵרֶם וְעֶרְיָה - אך היו עדיין ללא תורה ומוסר, שהם המשלימים את האדם. וְאֶעְבֵּר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאֶמַּר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאֶמַּר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, כיון שלא קיבלו את התורה ולא היו להם מצוות שעל ידם יזכו לגאולה, לכן ניתנו להם שתי מצוות, דם פסח ודם ברית מילה, ובזכותם נגאלו.

בעל ההגדה ממשיך בביאור הפסוקים הכתובים בפרשת הביכורים:

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוֹ, וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לְחֻצְנוֹ.

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוּדָה וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוֹ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ, זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים.

וְאֶת עֲמָלָנוּ, אֵלוֹ הַבְּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַבֶּן הַיָּלֹד הַיָּאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תַּחֲיוֹן.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

כפי הראוי לעבודת כל אחד, ואילו המון העם היו משתעבדים בהם כרצונם, ולכן עבודה זו קרויה 'פרך'.

כיון שלא נאמר בהמשך הפסוק 'וירא אלקים את אשר עשו לנו' וכדומה, אלא מפורטים שוב דברים שונים, יש ללמוד מכך שכוונת הפסוק לעינויים נוספים שהיו המצריים עושים לנו במצרים, וכיון שהתייחסו הדברים לראיית ה', יש לדרוש שהיו אלו עינויים נסתרים, שלא ידע מהם אלא הקדוש ברוך הוא, וכך נדרש הפסוק:

'וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ, זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שהיו רבים מישראל פורשים מנשותיהם, כדי שלא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שהם פורשים מנשותיהם, וַיִּדַע אֱלֹהִים, ועורר את ליבם לחזור זה לזו, כדי שיתרבו.

'וְאֶת עֲמָלָנוּ, אֵלוֹ הַבְּנִים, שהאדם עמל בגידולם, ובמצרים היו ישראל עמלים להסתירם ולגדלם במחבוא מפני המצריים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'כָּל הַבֶּן הַיָּלֹד הַיָּאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל הַבֵּת תַּחֲיוֹן', וזו היתה גם כן צרה נסתרת, כי גם המצריים בעצמם התביישו לפרסם בפני המון העם שהם משליכים את ילדי ישראל ליאור, והיו עושים זאת בסתר ובחשאי.

עוד נאמר שם, 'וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוֹ, וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לְחֻצְנוֹ'. וגם את הפסוק הזה דורש בעל ההגדה, שלא נחשוב שבכיתם וצעקתם היתה כדרך העבדים הצועקים חמס נגד אדונייהם, אלא 'וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ', שהיתה זעקתם דרך תשובה ובקשה אל ה' אלוקיהם שיחמול עליהם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, 'וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וכיון שכל המון העם המצריים יצאו לרחובות לבכות ולהספיד את המלך, הצטרפו אליהם ישראל, אך לא היתה כוונתם באמת לבכות על המלך, אלא וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוּדָה, וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה', כי ה' היודע תעלומות לב הבין את כוונת זעקתם.

'וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוֹ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, אך שמיעה זו לא היתה לבדה סיבה לגאול אותם, אלא שהצטרפה לכך זכות אבותם,

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

יא

וְאֵת לַחֲצֵנוּ, זֶה הַדְּחַק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם.

וַיִּוְצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתֵּיִם. וַיִּוְצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, לֹא עַל יְדֵי מְלָאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי ה'.

וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֲנִי וְלֹא מְלָאָךְ.

וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא שְׂרָף.

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ.

אֲנִי ה', אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

כל מערכת השמים ועל כל הטבעים הוא ששידד את המערכה והוציא את ישראל. ונגד הסיבה השנייה, שהיו המצריים מתנגדים לכך, הכה ה' את כל הבכורות כדי להכניע את המצריים ולגרום להם לגרש את ישראל, ודבר זה נעשה על ידי ה' בעצמו, **וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף** - לא על ידי קדחת השורפת את הגוף או מין מחלה אחרת, אלא ה' בעצמו הרג את הבכורות. ונגד הסיבה השלישית, שהיה מזלם של המצריים ברום המעלה, השחית ה' את מעלתו וקלקל את השפעתו, באופן שלא יוכל המזל להושיע את המצריים העומדים תחתיו, ודבר זה יכול לעשות רק ה' השולט על כל המזלות, **וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא כָּל הַדְּבָרִים הַלְלוּ עֲשֵׂה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי ה'', וְגַם פְּסוּק זֶה מֵתְפָּרֵשׁ בְּאוֹתָהּ דֶּרֶךְ: 'וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֲנִי, וְלֹא מְלָאָךְ. 'וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי, וְלֹא שְׂרָף. 'וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי, וְלֹא הַשְּׁלִיחַ. 'אֲנִי ה'', אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר, כִּי רַק בְּכוֹחוֹ שֶׁל ה' לְבַטֵּל אֶת כָּל הַכּוֹחוֹת הָעִלְיוֹנִים וְלִשְׁדֹּד אֶת מַעֲרָכוֹת הַטֶּבַע כְּרִצוֹנוֹ.**

'וְאֵת לַחֲצֵנוּ', אין הכוונה ללחץ גופני, כי זה כבר נכלל במה שנאמר 'ויתנו עלינו עבודה קשה', אלא **זֶה הַדְּחַק הַנַּפְשִׁי**, שלא די בכך שהיו מעבידים אותם בפרך, אלא לא היו נותנים להם מנוחה כלל, **כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם**, וגם דבר זה היה עינוי שאינו מפורסם, וה' הכיר בו.

עתה מפרש בעל ההגדה את הפסוק האחרון בענין זה:

'וַיִּוְצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, וּבְמִפְתֵּיִם גְּדֹל, וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתֵּיִם.'

'וַיִּוְצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם', ובאותו זמן היו שלש סיבות למנוע את יציאת ישראל ממצרים, כי כל המערכת השמימית וסידור הטבע היו נגד יציאת ישראל משעבודם במצרים, והמצריים עצמם התנגדו לכך בכל כוחם, ומזלם של מצרים היה חזק וגבוה באותו זמן, באופן שהיו מעותדים מצד המזלות לקבל שפע טוב, ולכן כשבא הקדוש ברוך הוא להוציא את ישראל, עשה זאת **לֹא עַל יְדֵי מְלָאָךְ**, והיינו לא על ידי סידור המערכת השמימית והשרים העליונים, כי כל אלו היו מנוגדים במצבם ליציאת ישראל ממצרים, אלא ה' בעצמו שהוא שולט על

יג הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

בְּיַד חֲזָקָה, זוּ הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה, בְּסוּסִים, בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאן, דָּבָר כְּבֵד מְאֹד.

וּבְזֹרַע נְטוּיָה, זוּ הַחֶרֶב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַחֲרַבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. וּבְמִרְא גְדֹל, זוּ גְלוּי שְׂכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, אִו הִנְסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מְקָרֵב גוֹי בְּמִסַּת בְּאִתַּת וּבְמוֹפְתִים, וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ. וּבְאִתוֹת, זֶה הַמַּטֶּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאִתַּת.

וּבְמִפְתִּים, זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

נוהגין להטיף טפה מן הכוס באמירת דם ואש... עֶשֶׂר הַמְּכוֹת, דַּצ"ךְ עַד"ש בְּאֶחָב, בְּיַחַד, ט"ו פְּעָם.

דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

אחרי שהתבאר כיצד נרמזים בפסוק זה מכות דבר ובכורות, מבאר מסדר ההגדה כיצד רמוזים בו שאר המכות:

'ובאתות', זֶה הַמַּטֶּה - אלו הם המכות שנעשו על ידי המטה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֵת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאִתַּת'. והם מכות דם, צפרדע, כינים, ברד וארבה.

'ובמפתים', זֶה הַדָּם - אלו שלשת המכות הנותרות, שעניינם דם, והיינו מכת ערוב, שהיו החיות הטורפות נכנסות לבית המצריים ושופכות את דמם, ומכת שחין הנוצרת מעיפוש הדם בגוף האדם, ומכת חושך המשולה לדם, כמו שנאמר 'הַשֶּׁמֶשׁ יִפְּסֵךְ לַחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא', כי ה'דם' הוא רמז לאדמימות הנוצרת בעולם בזמן החשיכה, הרי שנרמזו בפסוק זה כל עשר המכות, ומוכיח שלשון 'מופתים' מרמזת על ענין הדם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ,

דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

מוסיף מסדר ההגדה ומבאר כיצד ניתן לדרוש את עשרת המכות מהפסוק בדרך אחרת:

וכן נדרש המשך הפסוק, 'בְּיַד חֲזָקָה', זוּ מַכַּת הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, 'הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה, בְּסוּסִים, בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאן, דָּבָר כְּבֵד מְאֹד'.

'ובזרע נטויה', זוּ הַחֶרֶב של מכת בכורות, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לגבי המגיפה שהיתה בישראל בזמן דוד המלך 'וַחֲרַבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם', הרי שלשון 'נטויה' מלמדת על מכת הריגה, וגם במצריים הכוונה למכת בכורות, שבה נהרגו הבכורות.

'ובמרא גדל', זוּ גְלוּי שְׂכִינָה, שהתגלתה שכינת ה' במצרים כדי להלקות ולבטל את כל הכוחות הרוחניים שהיו שם ולהרוג את הבכורות, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, 'או הִנְסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מְקָרֵב גוֹי, בְּמִסַּת, בְּאִתַּת וּבְמוֹפְתִים, וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ', ומפסוק זה יש ללמוד שהמורא הגדול היה כבר במצרים, בזמן מכת בכורות, שכביכול ירד ה' בעצמו, ללא אמצעי, להכות את הבכורות ואת אלהי מצרים, ומחמת כן היה שם מורא גדול.

דָּבָר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה שְׁתִּים, וּבְזֶרַע נְטוּיָה שְׁתִּים, וּבִמְרָא גְדֹל שְׁתִּים, וּבְאִתּוֹת שְׁתִּים, וּבְמִפְתִּים שְׁתִּים. אֵלּוּ עֶשֶׂר מִפְּוֹת שְׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן,

דָּם, צְפַרְדֵּעַ, פְּנִים, עָרוֹב, דָּבָר, שְׁחִין, בָּרַד, אֲרֶבֶה, חֲשֶׁךְ,
מִפֶּת בְּכוֹרוֹת

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים,

דְּצִ"ךְ עַד"ש בְּאֲח"ב.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

זו. ו. שחין, כיון שאילצו את ישראל לפרוש זה מזו, הוכו בשחין שגרם להם גם כן להתרחק זה מזו. ז. ברד, כיון שהיו המצריים מכים את ישראל באגרופים ובמקלות, ומגדפים אותם בקולם, באה עליהם מכת הברד שהכיתה בהם, והרעים עליהם ה' בקולות וברקים. ח. ארבה, כיון שהיו המצריים גוזלים את תבואתם של ישראל מן השדות, באה עליהם מכה זו שכילתה את תבואתם. ט. חשך, כיון שהיו ישראל אצלם בחושך הגלות, באה אליהם מכת חושך שכיסתה את ארצם, ולבני ישראל היה אור. י. בכורות, כשם שהמצריים השמידו את ישראל שהם בניו של הקדוש ברוך הוא, כך הוא השמיד את בכורותיהם, ולקח את בני ישראל לעם נבחר.

***

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים: דְּצִ"ךְ עַד"ש
בְּאֲח"ב.

וטעם הסימנים הללו, כי מצרים היתה מרכז הכפירה בה', והגויים שם התחלקו לשלש קבוצות, היו שלא האמינו כלל בקיומו של הקדוש ברוך הוא, היו שהאמינו בקיומו אך חשבו שאינו משגיח על העולם, והיו שחשבו שכוחו מוגבל כשאר שרי מעלה, ולכן אמר משה רבינו לפרעה מיד בתחילת שליחותו "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיִּחַגּוּ לִי בְּמִדְבָּר", ובכך רמז לו את הסתירה לשלשת הקבוצות הללו, כי באומרו 'כה אמר ה'' התייחס לעיקר קיומו של הקדוש ברוך הוא, ובאומרו 'אלוקי ישראל' התייחס להשגחתו בעולם, שבחר את עם ישראל מכל העמים, ובאומרו 'שלח

דָּבָר אַחֵר - דרשה שונה לפסוק זה, 'בְּיַד חֲזָקָה', שהן שתי מילים, שְׁתִּים - מרמזות הן על שתי מכות. 'וּבְזֶרַע נְטוּיָה', הרי אלו שְׁתִּים נוספות. 'וּבִמְרָא גְדֹל', שְׁתִּים. 'וּבְאִתּוֹת', אף שזו מילה אחת הרי זהו לשון רבים, שְׁתִּים - שתי מכות. 'וּבְמִפְתִּים', שאף זו לשון רבים, שְׁתִּים, וכל המכות הללו הרמוזות בפסוק, אֵלּוּ הֵם עֶשֶׂר הַמִּפְּוֹת שְׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן,

דָּם, צְפַרְדֵּעַ, פְּנִים, עָרוֹב, דָּבָר, שְׁחִין, בָּרַד, אֲרֶבֶה,
חֲשֶׁךְ, מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.

ואמנם הבחירה במכות אלו לא היתה בדרך מקרה, אלא כל אחת מהמכות היתה מידה כנגד מידה למעשיהם של המצריים: א. דם, היה זה תגמול על כך שהיו המצריים משליכים את ילדי ישראל ליאור, וכאילו כל היאור התמלא בדמם של הילדים היהודיים. ב. צפרדע, כנגד צעקת בנות ישראל ובכיותם על בניהן המושלכים ליאור, וכאילו הצפרדעים יצאו מן היאור, ששם הטביעו את ילדי ישראל, לצעוק וליילל עמהן. ג. כינים, כיון שהיו משעבדים בהם בעיקר בעפר האדמה, לעשותו חומר ולבינים לבניית הערים, הוכה והתקלל העפר בעצמו והתהפך לכינים, לצער את המצריים. ד. ערוב, כיון שכל אחד מהמצריים היה מתעלל ביהודים כרצונו, נענשו בכך שנכנסו החיות הרעות לבתיהם, וכל אחת מהחיות טרפה כרצונה, ונהגה עמהם כדרך שהם נהגו עם ישראל. ה. דבר, כיון שישראל לא היו יכולים לרעות את צאנם מפני עבודתם למצריים, וכן היו המצריים גוזלים מהם את בהמותיהם, נענשו שמתו כל בהמותיהם במכה

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

יד

רבי יוסי הגלילי אומר, מנין אתה אומר שִׁלְקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חַמְשֵׁים מִכּוֹת, בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל פְּרָעָה, אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הִיא, וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת ה', וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ. כִּמָּה לָקוּ בְּאֲצַבַּע, עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חַמְשֵׁים מִכּוֹת.

רבי אליעזר אומר, מנין שִׁכַּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הֵיטָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים. עֲבָרָה אַחַת, וְזַעַם שְׁתַּיִם, וְצָרָה שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים אַרְבַּע. אָמֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חַמְשֵׁים מִכּוֹת, הֵרִי בְּמִצְרַיִם, שֶׁשֶׁם יְדוּעַ שְׁקִיבֵלוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת, מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל פְּרָעָה, אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, וְהָגַם שֶׁאִמְרוּ כֵן בְּמִכַּת כִּינִים, הִיָּה זֶה כִּיּוֹן שֶׁרָאוּ שֶׁאִינֵם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַכִּינִים, וְאִזּוֹ הֵבִינוּ שֶׁגַם שֶׁאֵר הַמִּכּוֹת אֵינֵן בְּאוֹת בְּדֶרֶךְ כִּישׁוּף וְכַדּוּמָה, וְכֵל עֲשֵׂרֵת הַמִּכּוֹת הַלְלוּ מִכּוֹנוֹת 'אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים', וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר, 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת ה', וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ', וְאִם כֵּן יֵשׁ לְלִמּוּד אֶת הַדְּבָרִים זֶה מִזֶּה, כִּמָּה לָקוּ הַמִּצְרִיִּים בְּאֲצַבַּע, עֶשֶׂר מִכּוֹת. וְאִם כֵּן בִּיָּד הַמּוֹזְכֵרֵת עַל הַיָּם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אֲצַבָּעוֹת, לָקוּ פִּי חֲמֵשׁ, אָמֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חַמְשֵׁים מִכּוֹת.

רבי אליעזר אומר, מנין שִׁכַּל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, הֵיטָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת, כִּי הֵיטָה הַמִּכָּה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, הוֹצֵרָה לְבַטֵּל אֶת אַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת, שֶׁהֵם אֵשׁ, אוֹר, עֶפֶר וּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּתְּהִלִּים (פֶּרֶק ע"ז) לְגַבִּי עֵינֵי הַמִּכּוֹת שֶׁהֵיוּ בְּמִצְרַיִם, 'יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה, וְזַעַם, וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים'. וְכֵן יֵשׁ לְדֵרוֹשׁ פֶּסוּק זֶה, 'עֲבָרָה', זֶה מִכָּה אַחַת, 'וְזַעַם', שְׁתַּיִם. 'וְצָרָה', שְׁלֹשׁ. 'מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים', אַרְבַּע. נִמְצָא שֶׁאוֹתָן עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁבְּמִצְרַיִם הֵיוּ מוֹרְכָבוֹת מֵאַרְבַּעִים מִכּוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁמִּדְרָשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי לְמַדְנֵנוּ שֶׁעַל הַיָּם לָקוּ פִּי חֲמֵשׁ מִמָּה

את עמי' התכוון להוכיח שאין כוחו מוגבל, ולכן יכול הוא לצוות על אומה אחרת לשלח את עמו, ועל זה השיב לו פרעה דברי כפירה 'מי ה', ובכך כפר בקיומו, 'אשר אשמע בקולו', ובכך כפר בהשגחתו, כאומר שאין לו קול וציווי לאנשי העולם, 'לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח', ובכך אמר שאין כוחו אלא על עם ישראל, וכפר ביכולתו לעשות כרצונו בכל העולם, ולכן לא רצה לשלח את ישראל. וכנגד זה הוכה פרעה במיני מכות שונים, להוכיח לו את שלשת היסודות הללו, והחלוקה של המכות היא כפי שחילקם רבי יהודה בסימניו: דצ"ך הם המכות שבאו כדי להוכיח את קיומו של ה', ולכן קודם למכות אלו אמר משה רבינו לפרעה 'למען תדע כי אני ה'. עד"ש הם המכות שבאו להוכיח את השגחתו, ולכן בתחילת מכת ערוב אמר משה רבינו לפרעה 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', והיינו שהשגחת ה' חופפת על הארץ ויושביה. באח"ב הם המכות שבאו להוכיח את שליטתו של הקדוש ברוך הוא על כל הכוחות שבכל העולם, ולכן בתחילת מכת ברד אמר משה רבינו לפרעה 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ', והיינו שאין שום כח ושלטון נגד רצון ה'.

עתה מבאר מסדר ההגדה את הדרשות בענין המכות שקיבלו המצריים במצרים, והמכות שקיבלו על הים:

רבי יוסי הגלילי אומר, מנין אתה אומר שִׁלְקוּ

לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵימ מִכּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנֵּינן שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הֵיטָה שֶׁל חֲמִשׁ מִכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת, עֲבָרָה שְׁתַּיִם, וְזַעַם שְׁלוֹשׁ, וְצָרָה אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים חֲמִשׁ. אָמור מֵעֵתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתֵימ מִכּוֹת.

בְּמָה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ:

- אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דִּיִּינוּ.
- אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דִּיִּינוּ.
- אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דִּיִּינוּ.
- אֱלוֹ הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דִּיִּינוּ.
- אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דִּיִּינוּ.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

הכרח, אלא כדי להיטיב לישראל יותר מכפי הצורך: אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, שהיה בכך די כדי להציל את ישראל, וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים - לא העניש את המצריים במכות, דִּיִּינוּ.

אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, להענישם על כך שהשתעבדו בישראל, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם - לא שידד את כל מערכות הטבע, להסיר את גבורת השרים העליונים והשפעת המזלות, דִּיִּינוּ.

אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, כי באמת לא היו הבכורות ראויים לעונש מיוחד יותר משאר המצריים, ולכן מכה זו מנויה בפני עצמה, ונעשתה כיון שהבכורות הם החשובים שבבני אדם, וכיון שהוסרו מגדולתם כל השרים והמזלות של המצריים, לקו גם הבכורות החשובים שבהם, אך לא היתה מכה זו מוכרחת כדי להצילנו מידם, דִּיִּינוּ.

אֱלוֹ הִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דִּיִּינוּ. אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, אלא היה ה' נותן בלב פרעה שלא ירדוף אחרי ישראל, או שהיה נלחם בו בדרך נס אחרת, אך לא בקריעת הים שזהו שינוי עצום של טבע העולם, דִּיִּינוּ.

שלקו במצרים, אם כן אָמור מֵעֵתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵימ מִכּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא מוֹסִיף עַל כֵּךְ וְאוֹמֵר, מִנֵּינן שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הֵיטָה שֶׁל חֲמִשׁ מִכּוֹת, כִּי מַלְבַּד זֹאת שֶׁהוּכַח אַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת, הוֹכַחְתָּה גַם הַהֲרֻכְבָּה שֶׁל כָּל הַיְסוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹתוֹ פֶּסוּק עֲצָמוֹ שֶׁהֵבִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים, וְכִךְ יֵשׁ לְדַרוֹשׁ אֶת הַפֶּסוּק, 'חֲרוֹן אַפּוֹ', זוֹ מִכָּה אַחַת. 'עֲבָרָה', שְׁתַּיִם. 'וְזַעַם', שְׁלוֹשׁ. 'וְצָרָה', אַרְבַּע. 'מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים', חֲמִשׁ. וְכִיוֵן שֶׁעַל הַיָּם לָקוּ פִּי חֲמִשׁ מִמָּה שֶׁלָּקוּ בְּמִצְרַיִם, אִם כֵּן אָמור מֵעֵתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתֵימ מִכּוֹת.

ומוסיף רבי עקיבא ואומר, בְּמָה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ, כלומר, רוב הניסים שעשה הקדוש ברוך הוא ביציאת מצרים לא היו מוכרחים לצורך הצלת ישראל, והיה ניתן להצילם ללא עשיית הניסים הללו, ובכל זאת עשאם הקדוש ברוך הוא מחמת חיבתו לישראל, ולכן הם 'מעלות טובות', כלומר, חסדים ומעלות שלא נעשו מתוך

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

טז

- אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה, דיינו.
אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרנו בתוכו, דיינו.
אלו שקע צרנו בתוכו ולא ספק צרנו במדבר ארבעים שנה, דיינו.
אלו ספק צרנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את הפן, דיינו.
אלו האכילנו את הפן ולא נתן לנו את השבת, דיינו.
אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דיינו.
אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו.
אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו.
אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את הבחירה, דיינו.

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו, שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את הים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, שבאותה התקרבות עצמה, קודם שקיבלו את התורה, כבר פסקה מהם הזוהמה הקיימת אצל כל בני האדם מזמן חטא אדם הראשון, דיינו.

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה בעצמו, ששמענו מפי ה' את עשרת הדברות, אלא היינו מקבלים את התורה על ידי שליח בלבד, או שהיינו מקבלים רק מצוות מועטות ולא את כל התורה כולה, דיינו.

אלו נתן לנו את התורה, ולא הכניסנו לארץ ישראל, אלא היה נותן לנו ארץ אחרת, ולא את הארץ שהיא המשובחת בכל הארצות, ואין שום שר או מזל מושלים בה, אלא רק שכירת ה' חופפת עליה תמיד, דיינו.

אלו הכניסנו לארץ ישראל, ולא בנה לנו את בית הבחירה שבו מתכפרים העוונות, דיינו.

על אחת כמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו, שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את הים, והעבירנו בתוכו בחרבה,

אלו קרע לנו את הים, ולא העבירנו בתוכו בחרבה, אלא היתה הקרקעית לחה ומרופשת, דיינו.

אלו העבירנו בתוכו בחרבה, שייבש ה' את קרקעית הים כדי שיוכלו ישראל לעבור שם בקלות, וגם יישר את הבקעים והתלוליות שהיו שם, ולא שקע צרנו בתוכו, אלא היו המצריים נבהלים ובורחים למצרים וכדומה, דיינו.

אלו שקע צרנו בתוכו, והיה בכך נקמה לישראל בשונאיהם, ולא ספק צרנו במדבר ארבעים שנה, אלא היה ה' מוליקם אל אחת מארצות הגויים שבדרך והיו מתפרנסים שם, דיינו.

אלו ספק צרנו במדבר ארבעים שנה, ועשה כן ה' כיון שטובת ישראל היתה שיהיו במדבר כל אותו הזמן, וישלימו נפשם בלימוד התורה וקיום המצוות, ולא האכילנו את הפן, שהיה מזון שמיימי ורוחני, והוא מזונם של מלאכי השרת, אלא היה מזמין לנו בדרך נס מאכלים רגילים, דיינו.

אלו האכילנו את הפן, ולא נתן לנו את השבת, שמעלתה רבה מאד, והיא הראיה על חידוש העולם ובריאתו על ידי ה', דיינו.

צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ, וְסַפַּק צָרְפְּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁמֶת, וְקָרְבְּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן,

פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר.

מְרָאָה בְּיַד עַל הַזְרוּעַ וְיִזְהַר שֶׁלֹּא לְהַגְבִּיחַ אוֹתָהּ.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם, עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שֶׁפֶסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאִמְרַתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא לָהּ, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל, וְיִקַּד הָעָם וְיִשְׁתַּחֲוּוּ.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

בְּמִצְרַיִם, כִּי עֲנִינָה שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת הִיתָה בְּכַךְ שֶׁכִּבִּיכּוֹל 'הִיכָה' ה' אֶת מִזֵּל טֹלָה, שֶׁהוּא ה'בְּכוֹר' שֶׁל הַמְּזוֹלוֹת, וּמִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדִים אוֹתוֹ וּמִקְבָּלִים מִמֶּנּוּ אֶת הַשַּׁפַּע שֶׁלָּהֶם, וְכִשְׁהוֹכָה אוֹתוֹ מִזֵּל מִמִּילָא הוֹכוּ כָּל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁתַּחַת שֶׁלְטוֹנוֹ וְהַשַּׁפַּעַתוֹ, וְהַמְּאִמִּינִים בּוֹ, וְכִיּוֹן שִׁישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ זִמְנָן הָיוּ גַם הֵם עוֹבְדִים לְטֹלָה [הַגֵּם שֶׁהָיוּ מְאִמִּינִים בָּהּ, חֲשָׁבוּ שִׁיכּוֹלִים הֵם לְקַבֵּל שַׁפַּע גַּם מִמִּזֵּל זֶה], הִיָּה מִן הָרְאוּי שֶׁגַם הַבְּכוֹרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל יָמוּתוּ יַחַד עִם הַבְּכוֹרוֹת שֶׁל מִצְרַיִם, וְלִכְן צִוָּה עֲלֵיהֶם ה' לִיטוֹל אֶת הַטֹּלָה קוֹדֵם לְפֶסַח, לְקוֹשְׁרוֹ לְמִיטָה, לְשׁוּחְטוֹ וּלְתַת אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּשְׁקוֹף וְהַמְּזוֹזוֹת, כְּדִי לְהִרְאוֹת וּלְהוֹכִיחַ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּמִזֵּל זֶה, וְעַל יְדֵי זֶה נִיצְלוּ הַבְּכוֹרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֵאוֹתָהּ מַכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְאִמְרַתֶּם זִבַּח פֶּסַח הוּא לָהּ', אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל, וְיִקַּד הָעָם וְיִשְׁתַּחֲוּוּ, וְלֹא הִיתָה הַצֵּלָה זֹז דּוּמָה לְהַצֵּלָה שֶׁהִיתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׂר הַמְּכּוֹת, שֶׁהָיוּ הַמְּכּוֹת מְכוּוֹנָתוֹ מִתְּחִילָה רַק לְמִצְרַיִם, וְלֹא הִיתָה סִיבָה שִׁישְׂרָאֵל יִעֲנֶשׁוּ אִתָּם, אֲלֵא כִּאֵן הִיתָה הַמַּכָּה רְאוּיָה לְהַתְּפִשֵׁת מֵעֲצָמָה לְכָל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁתַּחַת הַשַּׁפַּעַת מִזֵּל טֹלָה, וּבְפֶרֶט שֶׁגַם יִשְׂרָאֵל עֵבְדוּ לְאוֹתוֹ מִזֵּל, וְעֵשָׂה לָהֶם ה' הַצֵּלָה מִיּוֹחַדָּת, וְלִזְכֹּר הַצֵּלָה זֹז אִמְרָה הַתּוֹרָה לְהַקְרִיב קֶרְבַּן פֶּסַח.

וְשַׁקַּע צָרְנוּ בְּתוֹכוֹ, וְסַפַּק צָרְפְּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁמֶת, וְקָרְבְּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

אֲחֵרֵי שֶׁהוּבְאוּ כִּמְהָ וְכִמְהָ עֲנִינִים מִסִּיפּוֹר יִצִּיאַת מִצְרַיִם, מִבְּאֵר לָנוּ בְּעַל הַהַגְדָּה מַהוּ הַשִּׁיעוֹר הַמוֹעֵט בְּיוֹתֵר שֶׁל סִיפּוֹר יִצִּיאַת מִצְרַיִם שְׁחִיִּב אִדָּם לְסַפֵּר בְּלִילָה זֶה, שֶׁאֵם לֹא סִיפְרוּ - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ כֻּלָּל, וְגַם סִיפּוֹר קֶצֶר זֶה צָרִיךְ לְהַעֲשׂוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵלָה וְתִשׁוּבָה, שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׁאֵל אֶת שְׁלֹשֶׁת הַשְּׁאֵלוֹת הַלָּלוּ, וְיִשִּׁיב אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַמוֹבָאוֹת אַחֲרֵיהֶן:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר לְכָל הַפְּחוֹת שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, וְהִינּוּ שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים אֵלּוּ שֶׁתּוֹכֵנֶם מִבּוֹאֵר לְהֵלֵךְ [וְלֹא רַק אֶת שְׁלֹשֶׁת הַמִּילִים הַלָּלוּ], לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמִצְוֹת סִיפּוֹר יִצִּיאַת מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר.

פֶּסַח - קֶרְבַּן הַפֶּסַח, שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם, עַל שׁוּם מָה? וּמִשִּׁיב: עַל שׁוּם שֶׁפֶסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

מראה את המצות למסבים ואומר:

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר, ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמיץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם.

מראה את המרור למסבים ואומר:

מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה, על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר, וימררו את חיייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך.

בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם, שנאמר, ואותנו הוציא משם, למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה, את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך.

עתה מבאר בעל ההגדה את התועלת שנמשכה לישראל מיציאת מצרים לכל הדורות העתידיים:

בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ואפילו בדורות של הגלות, שלכאורה הפסידו ישראל את המעלה שהיתה להם ביציאת מצרים להיות בני חורין בארצם, שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, ומלשון 'עשה ה' לי' יש ללמוד שלא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם, שנאמר, ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, והטעם לכך, כיון שעל ידי יציאת מצרים קנינו בנפשינו את שרשי האמונה, והכרנו במציאות ה' יתברך שהוא הסיבה הראשונה לקיום העולם, וראינו את השגחתו הפרטית על בני האדם, והנהגתו בנתינת שכר ועונש, והתאמתה אצלנו הנבואה של משה רבינו, ולאחר מכן זכינו לקבל את

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? כי המצה שאכלו ישראל באותו לילה שיצאו ממצרים היתה לזכר העוני והשעבוד שהיה להם במצרים, אבל המצה הזו, שאנו אוכלים בכל הדורות, מדוע נצטוונו בה. ומשיב, על שום היציאה בחפזון שיצאו ממצרים עד כדי כך שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, ולזכר אותה מהירות של הגאולה אנו אוכלים מצות בלילה זה, ומוכיח את החפזון הגדול שיצאו בו ממצרים, שנאמר, ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמיץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם, ובכל אותו זמן שיצאו ממצרים, עד שהגיעו לסוכות, לא החמיץ הבצק שבידם, מחמת המהירות העצומה שבה הוציא אותם הקדוש ברוך הוא ממצרים.

מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה? ומשיב, על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, וזהו רמז למרירות הנפשית, שהעבידום המצרים בעבודות פרך, שנאמר, וימררו את חיייהם בעבדה

מגביהים את הכוס עד הללויה.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חִיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדָּר, לְבָרֵךְ, לְעֵלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלּוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת מִיְּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲכָל לַיּוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנֵינוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה, הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי ה', הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'. יְהִי שֵׁם ה' מְבָרֵךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְזַרְח שָׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם ה'. רָם עַל כָּל

❧ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ❧

ידיעת האמונה והכרת ה', ומשעבוד לגאולה, שהיו משועבדים כעבדים גמורים, ויצאו לגאולה מעבדות זו, ונאמר לפניו שירה חדשה, הללויה.

בשונה מכל הפעמים האחרות, ההלל שנאמר בתוך ההגדה מחולק לשנים, חציו הראשון נאמר עתה, לפני הסעודה, ומברכים בסיומו ברכת 'גאל ישראל', וחציו השני נאמר לאחר הסעודה וברכת המזון, בסוף הסדר. והטעם לכך, כיון ששני הפרקים הראשונים נאמרו על גאולת מצרים, ואחריהם מברכים ברכת הגאולה, מקיימים מצוות אכילת מצה ומרור, אוכלים את סעודת החג, ורק אחר כך אומרים את חלקו השני של ההלל, העוסק בענין הגאולה העתידה, במלחמת גוג ומגוג ותחיית המתים.

הַלְלוּיָהּ, ומי הם הראויים להלל את ה', הַלְלוּ עַבְדֵי ה', כי רק הם ראויים להללו ולשבחו, ולא שאר בני האדם. ואת מי נהלל, הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה', כי את עצמותו של ה' לא נוכל להשיג כלל וממילא גם לא נוכל להלל, אלא אנו משיגים רק את שם ה' כפי שהתגלה לנו על ידי הנביאים, ואת אותו השם אנו מהללים, כי יותר מכך לא נשיג. ומה הוא הזמן הראוי להלל בו את ה', יְהִי שֵׁם ה' מְבָרֵךְ מֵעַתָּה - מזמן יציאת מצרים, שאז הכירו הכל בהשגחתו הפרטית על בני האדם, וְעַד עוֹלָם, כי מעתה יידעו בני אדם לעולם את ענין ההשגחה של ה' בברואים. והיכן הם המקומות שמהללים את שם ה', הרי זהו בכל העולם, כי מִמְזַרְח שָׁמֶשׁ - ממזרח העולם ששם זורחת השמש, עַד מְבוֹאוֹ - עד מערבו ששם באה השמש בלילה, מְהַלֵּל שֵׁם ה', כי כל הגויים מכירים בקיום הסיבה הראשונה לבריאת כל העולמות, אבל רָם עַל כָּל גּוֹיִם ה' - ה' מרומם בפי כל הגויים, וחושבים הם שלגודל

התורה והמצוות אשר הם חיינו ואורך ימינו. ומיציאת מצרים נמשכה ירושת הארץ, ומעלת האומה כולה, על מלכיה, שריה, כהניה וכל עם הארץ, וקדושת בית המקדש והשראת השכינה, וכן ענין הנבואה בישראל, הכל נמשך מיציאת מצרים. כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה ניסים ומופתים בכל דור ודור, כיון שלא כל הדורות זכאים להנהגה כזו של ניסים גלויים, ולכן ציונו שנעשה תמיד זכר ליציאת מצרים, באופן שיעבור הזכרון של ניסים אלו מאב לבן ומדור לדור, ויתמידו בנו האמונות האמיתיות, ולא ימושו מאיתנו לעולם.

וכוונת רבן גמליאל היא שכאשר מקיים האדם את סיפור יציאת מצרים, ומתפעל מענין הניסים שאירעו באותו זמן, כאילו הוא ראה אותם בעיניו, ויאמין ביסודות האמונה שלמדנו שם, הרי הוא מראה עצמו כאילו הוא יצא מצרים, ומקיים בכך את המצוה כתיקונה.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חִיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדָּר, לְבָרֵךְ, לְעֵלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלּוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת, שִׁיהִיו בְּנֵי חוֹרֵן שְׂאִינִם כְּפוֹפִים לְשׁוֹם אָדָם, מִיְּגוֹן לְשִׁמְחָה, כִּי גַם בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל מִשׁוֹעַבְדִּים בְּמִצְרַיִם לֹא הִיּוֹתָ נַפְשָׁם שְׂפֵלָה כְּנַפְשׁ הָעַבְדִּים שֶׁלֹא טַעְמוֹ טַעַם חִירוֹת, אֲלֵא הִיוּ מִצְטַעְרִים תְּמִיד עַל כֵּךְ וּשְׂרוּיִים בִּיגוֹן עַל עַבְדוּתָם, וְהוֹצִיאָם ה' לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲכָל לַיּוֹם טוֹב, כִּי בְּהִיּוֹתָם עַבְדִּים לֹא יָכֹלוּ לִנְוַח בְּשׁוֹם יוֹם, לֹא בְּשַׁבָּתוֹת וּלֹא בַיָּמִים אַחֲרָיִם, וְהִיוּ כֹל יְמֵיהֶם בְּאֲבָלוֹת, וַיִּצְאוּ בְּבַת אַחַת לַחַג הַפֶּסַח שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, כִּי בְּהִיּוֹתָם בְּמִצְרַיִם הִיוּ שְׂרוּיִים בְּאֲפִילַת הַדַּעַת, כִּי לֹא קָנוּ עַדִּיין אֶת יְסוּדוֹת הָאֲמוּנָה, וַיִּצְאוּ לְאוֹר גְּדוֹל שֶׁל

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

ב

גוֹיִם ה', עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי פֹה' אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהִי לְשַׁבַּת, הַמְּשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל, מְאַשְׁפֵּת יָרִים אַבְיּוֹן, לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים שְׂמַחָה. הַלְלוּיָהּ.

בְּיַצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ, הִיָּתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו. הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס, הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֲזֹר. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מַה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנּוּס, הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֲזֹר, הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מְלִפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ, מְלִפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֶפְכִי הַצּוֹר אֲגַם מַיִם, חֲלַמֵּיִשׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

הִיָּתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ, כִּי תִמִּיד הָיָה שֶׁבֶט יְהוּדָה מְקוּדֵשׁ וּמוֹבַחֵר יוֹתֵר, כַּמֶּלֶךְ עַל שְׂאֵר הַשִּׁבְטִים, וְהֵם שֶׁקִּפְצוּ רֵאשׁוֹנִים לְמִי יָם סוֹף וּקִדְשׁוּ אֶת שֵׁם ה', יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו. וְכִיּוֹן שֶׁהָיוּ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל קוֹדֵשׁ לָהּ, לִכֵּן הַיָּם רָאָה, וַיִּנָּס, כַּמִּי שְׁבוּרָח וְנָס מִפְּנֵי הַגִּיבּוֹר מִמֶּנּוּ, וְכֵן הַיַּרְדֵּן, יָסַב לְאַחֲזֹר, כְּשֶׁהִגִּיעוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וְיִשְׂרָאֵל לְעַבּוֹר בּוֹ כְּדִי לְהַכְנִס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים בְּזִמְנָן מִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁכָּל הַהָרִים נִמְסוּ מִלְּפָנֵי ה', וְהָרַ סִינַי הִזְדַּעְזַע כּוֹלוֹ מִפְּנֵי שִׁירַד עֲלָיו ה', וְהַגְּבַעוֹת גַּם הֵם קִיפְצוּ כְּבָנֵי צֹאן. וְשׂוֹאֵל הַמְּשׁוֹרֵר, מַה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנּוּס, הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֲזֹר, הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן, וְהָרִי אֵין זֶה הַהִנְהָגָה הַטְּבַעִית וְהַרְגִּילָה שֶׁלָּכֵם. וּמְשִׁיבִים לוֹ, שֶׁבִּאֲמַת לֹא הָיָה הַדְּבַר בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, אֲלֵא הָיָה הַשִּׁינּוּי בְּקִרְיַעַת יָם סוֹף וּבְקִיַעַת הַיַּרְדֵּן מְלִפְנֵי אֲדוֹן הָעוֹלָם שֶׁהוּא בְּרָא אֶת הַכֹּל וְשׁוֹלֵט עַל הַכֹּל, חוֹלֵי אֶרֶץ - וְהוּא מְחוֹלֵל הָאֶרֶץ וּמֵיִסְדָּהּ, מְלִפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב - וּבִהְיוֹתוֹ אֱלֹקֵי עַם יַעֲקֹב שִׁידַד אֶת הַטְּבַע וּבִיטְלוֹ, כְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִיַּד הַמִּצְרַיִם. וְאֵין לְתִמּוּהָ עַל שִׁינּוּי זֶה, כִּיּוֹן שֶׁבְּבִרְיַאת הָעוֹלָם עָשָׂה ה' מֵהַמַּיִם אֶרֶץ, כִּךְ עָתָה יַעֲשֶׂה בַּהִפּוּךְ, הַהֶפְכִי הַצּוֹר אֲגַם מַיִם - יִהְיֶה הוּא אֶת הָאֵבָן לְמַיִם, וְאִפִּילוֹ אֶת הָאֵבָן הַחֲזָקָה בְּיוֹתֵר, שֶׁהָיָה הַחֲלַמֵּיִשׁ יִהְיֶה הַפּוֹךְ לְמַעֲיָנוּ מַיִם, וּבְקִרְיַעַת יָם סוֹף עָשָׂה ה' מֵהַמַּיִם אֵבָנִים, כְּדִי שִׁיּוֹכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְעַבּוֹר שָׁם, וּבְמַדְבַּר עָשָׂה ה' מֵהָאֵבָן מַיִם, כְּדִי שִׁיּוֹכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְשִׁתּוֹת.

רוממותו אינו משגיח על הפרטים ועל מעשי בני האדם, וסבורים הם שרק על השמים כבודו, ולא על בני האדם שבארץ. אבל האמת אינה כן, אלא מי פה' אלהינו, שאף על פי שהוא באמת רם ונישא, המגביהי לשבת, בכל זאת המשפילי לראות בשמים ובארץ, כי השגחתו חופפת ומלווה את כל מעשי בני האדם, ומחמת גודל השגחתו, לעיתים הוא משנה את הטבע, מקימי מעפר דל - מקים הוא את הדל מעפר דלותו, מאשפת ירים את האביון, שאין לו כלום, וכפי שהרים את ישראל במצרים משפלותם ודלותם, ואף על פי שהמערכות השמימיות יחייבו שאותו אדם יהיה עני ודל, הקדוש ברוך הוא יגביהנו לרום המעלה, להושיבי במקום גבוה וחשוב, עם נדיבים, ולא רק עם נדיבים מעם אחר שלא הכירוהו בשפלותו, אלא עם נדיבי עמו, הגם שהכירוהו בדלותו, ובדרך כלל אינם מכבדים את העני שעלה לגדולה, וכן מושיבי עקרת הבית - נוטל ה' את האשה העקרה, שהיתה דואגת ועצובה מחמת שאין לה ילדים, והופך את הטבע ואת המזלות, עד שתהיה היא אם הבנים שמחה. ולכן, הללויה - עליכם, עבדי ה', להלל את ה' על גבורתו, על כל העולמות.

עֵתָה מְבִיא רֵאִיָּה לְכָל הַדְּבָרִים הַלְלוּ בְּעֵינֵי הַנְּהַגַת ה', מִיַּצִּיאת מִצְרַיִם עֲצֻמָּה: בְּיַצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, כְּשִׁיִּצְאוּ בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ - מֵאוֹמָה הַמַּדְּבַרֵת בַּלְשׁוֹן לּוֹעֲזִית, שֶׁאִינָה לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ,

מַגְבִּייהִם אֶת הַפּוֹס עַד גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעָנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לְאֹכֵל בּוֹ מִצֶּה וּמְרוֹר. כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרַיִם הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ וְשֹׁשֵׁיִם בְּעִבּוֹדְתֶךָ. וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

שׁוֹתִין אֶת הַפּוֹס בְּהַסְבַּת שְׂמָאל.

❧ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ❧

לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, וַיְהִי הֵם כָּבֵד בְּגֵאוּלָּה שְׁלִימָה, שְׁנֵהִיָּה שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ, וְשֹׁשֵׁיִם בְּעִבּוֹדְתֶךָ, כִּי עֵתָה, בְּגֵלוֹתֵנוּ, אֵינְנוּ יְכוּלִים לְשִׁמּוֹחַ שְׂמֵחָה שְׁלִימָה, וְרַק בְּזִמְנֵי הַגֵּאוּלָּה הַעֲתִידָה יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ, מִלְּבַד הַשִּׁיר עַל גֵּאוּלַת מִצְרַיִם, נוֹסִיף לַהּוֹדוֹת לְךָ עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ מִשְׁעִבּוֹד הַמַּלְכוּיּוֹת שֶׁבְּשָׁנֹת הַגְּלוּת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

* * *

בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ גַם בְּהִיוֹתֵנוּ בְּגֵלוֹת, גּוֹאֵל אוֹתֵנוּ ה' מִכָּל הַצָּרוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת עֲלֵינוּ, כָּל אֶחָד בְּגֵאוּלַת הַפְּרִטִית מִצְרוּתֵנוּ, וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם גֵּאוּלָּה כְּלִלִית לְכָל הָאוֹמָה, וְהֵיכֵר לְכָךְ שֶׁגַם בְּגֵלוֹתֵנוּ מִשְׁגִּיחַ עֲלֵינוּ ה' לְגֵאוּלַת אוֹתֵנוּ בְּגֵאוּלָּה פְּרִטִית, שֶׁהִרִי לֹולָא הַשְּׁגַחְתּוֹ הֵינְנוּ כָּבֵד אוֹבְדִים בְּגֵלוֹת, וְאֵין הַדְּבַר כֵּן, אֲלָא וְהַגִּיעָנוּ ה' לְלֵילָה הַזֶּה, לְאֹכֵל בּוֹ מִצֶּה וּמְרוֹר. וְכִפִּי שְׁגֵאל אוֹתֵנוּ ה' גֵּאוּלַת פְּרִטִית בְּכָל שְׁנֹת גְּלוּתֵנוּ, אֲנוּ מוֹסִיפִים וּמִבְקָשִׁים, כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרַיִם הַבָּאִים

שִׁפְךָ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ.
כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ הַשְּׁמוֹ. שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ
יִשְׁיגֵם. תִּרְדָּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת שְׁמֵי ה'.

לֹא לָנוּ, ה', לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֶסֶדְךָ, עַל אֱמֶתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ
הַגּוֹיִם, אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם, וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמִּים, כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִיבֵיהֶם
כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ. אֲזַנָּיִם
לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְחֹנוּ. יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ,
לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם. כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּה',
עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא. בֵּית אֶהְרֹן בְּטָחוּ בַּה', עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא. יִרְאֵי ה' בְּטָחוּ בַּה',
עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

כְּבוֹד - עשה זאת עבור שמך הגדול המחולל בין הגויים, **עַל חֶסֶדְךָ** - עשה זאת כחסד עבור ישראל, לנקום את נקמתם מהגויים, **עַל אֱמֶתְךָ** - עשה זאת כדי להודיע לגויים את אמיתות מציאותך בעולם. **לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם**, בראותם את דלותם ושפלותם של ישראל, **אֵיךְ נָא** [-היכן הוא] **אֱלֹהֵיהֶם** שעשה להם ניסים ונפלאות בשנים קדמוניות, שמא תם כוחו ואינו יכול להושיעם כבראשונה, וזהו בהיפך מהאמת שאנו מאמינים בה, **וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמִּים**, **כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה**, והפוקד על צבא השמים בודאי יכול לפקוד על מלכי האדמה, מה שאין כן העבודה זרה של הגויים, **עֲצִיבֵיהֶם** - הפסלים שלהם נעשים מפסוף **וְזָהָב**, ואינם אלא **מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם**, ויש לתמוה על הגויים הללו, כי אף לפי דעתם שעל ידי פסלים אלו הם ממשיכים לעצמם שפע מהשרים העליונים, אך לשם מה הם עושים להם את האברים כצורת אברי האדם, והרי הם מודים שאין להם כל שימוש בהם, **פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ**, **עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ**, **אֲזַנָּיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ**, **אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְחֹנוּ**, **יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן**, **רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ**, **לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם**, **כְּמוֹתָם** - כמו אותם פסלים, שאינם אלא חומר דומם, כך **יִהְיוּ עֹשִׂיהֶם**, וכך יהיה **כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם**. אבל **יִשְׂרָאֵל**, **בְּטַח בַּה'**, **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא**. וכן **בֵּית אֶהְרֹן בְּטָחוּ בַּה'**, **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא**. **יִרְאֵי ה' בְּטָחוּ בַּה'**, **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא**.

קודם שממשיכים באמירת ההלל, וכיון שהפרק הבא של ההלל פותח בלשון 'לא לנו', שאינה מתאימה להאמר בפתיחת ענין, תיקנו לומר כאן כמה פסוקים ממקומות אחרים, ולאחר מכן ממשיכים באמירת חלקו השני של ההלל:

כיון שבשני הפרקים הראשונים של ההלל תיארו את ענין יציאת מצרים, אנו מבקשים מה', כשם שהגדלת לעשות ניסים עם יוצאי מצרים, ונקמת באויביהם, והיה זה כדי להודיע את כחך הגדול לפרעה ולעבדיו, וכדי להענישם על מה שעשו לישראל, גם עתה, **שִׁפְךָ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ, וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ**, והרי הם דומים לפרעה שכפר במציאות ה', ועל ידי הענשתם יידעו הכל כי יש אלוקים בישראל. וכשם שהענשת את פרעה על הרעות שעשה לישראל, כך ראוי להעניש את הגויים הללו, **כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב**, ואף הגדילו לעשות יותר מפרעה, **וְאֶת נְוֵהוּ הַשְּׁמוֹ** - שהחריבו את בית המקדש פעמיים, **שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ, וַחֲרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיגֵם. תִּרְדָּף בְּאֵף** [-בכעס] **וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת שְׁמֵי ה'.**

כהמשך לפסוקים הקודמים, אנו מבקשים מה', אף על פי שאיננו ראויים שתבוא הגאולה מצד זכותינו, שיביא את הגאולה למען שמו: **לֹא לָנוּ ה', לֹא לָנוּ**, - לא בעבורינו תעשה את החסד הזה, כי אין זכותנו מספיקה לכך, **כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן**

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

נג

ה' זָכְרָנוּ, יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרַךְ אֶת בֵּית אֱהֲרֹן, יְבָרַךְ יִרְאִי ה',
הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסַּף ה' עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לַה',
עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם. לֹא הַמַּתִּים יְהַלְלוּ
יְהוָה וְלֹא כָּל יְרֵדֵי דוֹמָה. וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי, תַּחֲנוּנֵי. כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא.
אֶפְפוּנֵי חֲבִלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׂאוֹל מְצֹאוֹנֵי, צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא. וּבְשֵׁם
ה' אֶקְרָא, אָנָּה ה' מְלֻטָּה נַפְשִׁי. חֲנוּן ה' וְצַדִּיק, וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם. שְׁמֵר פְּתָאִים
ה', דְּלוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי, כִּי ה' גָּמַל עָלַיְכִי. כִּי חֲלַצְתָּ
נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

מכירים את גודל נפלאותיו, מעֵתָּה וְעַד עוֹלָם -
אפילו אם נצטרך להמתין זמן רב עד שתהיה
הגאולה השלמה, הַלְלוּיָהּ.

לפי שצפה המשורר ברוח הקודש שבאורך הגלות
יאמרו הגויים לישראל שאין תפילותיהם נשמעות,
ולכן אינם נגאלים, אמר, אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת
קוֹלֵי תַּחֲנוּנֵי, כלומר, אוהב אני את תפילתי ותחנוני
לפני ה', כי מאמין אני שישמע ה' את קולי, והראיה
לכך, כִּי בְהִיּוֹתִי בְּגִלוֹת מִצְרַיִם הִטָּה ה' אָזְנוֹ לִי וּגְאֻלִּי,
ולכן גם עתה לא אחדל מלהתפלל ולקרוא לה',
וּבִימֵי אֶקְרָא - אפילו אם כל ימי אעמוד ואקרא לו
בתפילתי. כי הנה בגלות הזו אֶפְפוּנֵי חֲבִלֵי מָוֶת, על
ידי כמה גזירות שנהרגו בהם רבים מישראל, וּמְצָרֵי
שְׂאוֹל מְצֹאוֹנֵי, ואף על פי שצָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא, לא
אמנע מלהתפלל לה', וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא, אָנָּה ה' מְלֻטָּה
נַפְשִׁי מִגְּלוֹת זֶה, כי חֲנוּן ה', וְצַדִּיק - ועל אף שצודק
הוא בדינו, מכל מקום וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם, וינהג עמנו
לפנים משורת הדין, כִּי שְׁמֵר פְּתָאִים ה', דְּלוֹתֵי וְלִי
יְהוֹשִׁיעַ - יושיענו ה' מדלותינו. ועתה אומר המשורר
כלפי ישראל, שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי - כאשר נשוב
אנו בתשובה לפני ה', נתקרב לגאולה השלימה, כִּי
ה' גָּמַל עָלַיְכִי - כמו שבגלות מצרים גאל אותנו ה',
כִּי חֲלַצְתָּ בְּמִצְרַיִם אֶת נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינַי מִן
דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי, והביא אותנו ה' לארץ
ישראל, ולכן גם עתה נבטח בה', שעוד אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים - בארץ ישראל, שלשם נתקבץ
בעת הגאולה העתידה, ושם יחיו המתים לעתיד

ה' אשר זָכְרָנוּ בגלות מצרים, הוא שגם עתה יְבָרַךְ
אותנו, ומי הם המבורכים, יְבָרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל,
שזהו כל עם ישראל הנמצא בגלות, יְבָרַךְ אֶת בֵּית
אֱהֲרֹן, שהם הלויים והכהנים המקודשים לה', יְבָרַךְ
את יִרְאִי ה', שהם הצדיקים שבכל דור ודור, יברך
גם את הַקְּטָנִים, הגם שאין להם זכויות עצמיות
מצד עצמם, כיון שהם מצטרפים יחד עִם הַגְּדֹלִים.
ואף על פי שישראל מתמעטים והולכים בזמן
הגלות, אין לכם לדאוג, כִּי יִסַּף ה' עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם
וְעַל בְּנֵיכֶם, עד שתהיו לעם רב ועצום. והנה אומות
העולם מבקשים את קבלת השפע דרך השרים
הממונים עליהם, אבל אתם אינכם כן, אלא בְּרוּכִים
אַתֶּם לַה' - מקבלים אתם את השפע ישירות מיד
ה', שהוא העֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. ואל תדמו בנפשכם
כי מאחר ומערכת הטבע והמזלות מתנגדת
לישראל, הרי מחמת כן מתעכבת הגאולה השלימה,
אין הדבר כן, שהרי הַשָּׁמַיִם, ובכללם הכוכבים
והמזלות וכל שרי מעלה, שָׁמַיִם לַה', ובידו לשדד
את כל המערכות כרצונו, ויכול הוא לבטל את כל
הסיבות הטבעיות ולגאול את ישראל, ואם תחששו
מהגויים המושלים בארץ, והם ימנעו מכם את
היציאה לחירות, אף דבר זה אינו נכון, שהרי וְהָאָרֶץ
נָתַן לְבְנֵי אָדָם - ה' הוא הנותן את הארץ לבני אדם,
ויתננה למי שירצה, והרי לֹא הַמַּתִּים יְהַלְלוּ יְהוָה -
הגויים, הנחשבים כמתים אפילו בחייהם, אינם
מהללים את ה' על כך שנתן להם את הארץ, וְלֹא
כָּל יְרֵדֵי דוֹמָה - כל הגויים היורדים אל הקבר, ואין
נפשם מתקיימת לנצח. וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יְהוָה, כי אנו

החיים. האמנתי פי אדבר, אני עניתי מאד. אני אמרתי בחפזי, כל האדם פזב.

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי. פוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו. יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. אנה ה' פי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך, פתחת למוסרי. לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא. נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו. בחצרות בית ה', בתוככי ירושלים, הללויה.

הללו את ה' כל גוים, שבחוהו כל האמים. פי גבר עלינו חסדו, ואמת ה' לעולם, הללויה.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

כעבד הנקנה מאחר, אלא אני עבדך בן אמתך, הנולד מתחילתו לעבדות, והרי כבר פתחת למוסרי - פתחת את קשרי מאסרי במצרים, לכן יהי רצון שתעשה כן גם עכשיו לשחרוני ממאסר הגלות הזו. וכשם שבגאולת מצרים הקריבו ישראל קרבן פסח ואמרו שירה, כך גם כשנצא מהגלות הזו, לך אזבח זבח תודה, ובשם ה' אקרא, וכשם שהם עשו את הקרבן והשירה במעמד קהל רב, גם אני נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו, ויהיה בקרבן ושירה אלו יתרון על מה שעשו ישראל במצרים, כי הם עשו זאת בחוץ לארץ, ואילו בגאולה זו נביא את הקרבנות ונשיר את השירה בחצרות בית ה' - בבית המקדש, בתוככי ירושלים, הללויה:

בגאולת מצרים קבלו בני ישראל את האמונה בה', אך שאר הגויים לא קיבלו את האמונה ולא היללו את ה', אבל בגאולה העתידה לא יהיה הדבר כן, אלא הללו את ה' כל גוים, שבחוהו כל האמים, ושני טעמים יהיו לכך, פי גבר עלינו חסדו - כי יכירו כולם בחסד שיעשה ה' עם ישראל, ואמת ה' לעולם - ויכירו באמיתות מציאות ה' בעולם, הללויה:

אף על פי שכל הגויים יכירו באמיתות ה' ויהללו אותו, עדיין יהיה ראוי שישראל ישבחוהו ויודו לו באופן מיוחד יותר:

לכא. ואומר המשורר בשם האומה כולה, האמנתי פי אדבר אני עניתי מאד - מאמין אני באמונה קיימת שאנו עתידים להגאל לעתיד לבוא, ואז נדבר על הזמן של הגלות שבו עינו אותנו הגויים, אני אמרתי בחפזי - ועל אף הצרות והחפזון הטורדים אותנו בגלותנו, אנו אומרים תמיד שכל האדם פזב - כל בני האדם המאמינים באמונות שונות, כולם כוזבים, כי רק אמונת ישראל היא האמיתית.

כיון שמזכיר המשורר את הגאולה העתידה לבוא, אומר, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי - מה הגמול שאשיב לה' על כל הטובה שיעשה עימנו, כאשר יגאל אותנו בגאולה השלימה, שהרי כל הטובות הם מצד החסד ואינם מגיעים לנו בדין, כי עד עתה אנו מברכים את ה' על ישועה אחת, והיא גאולת מצרים, אבל לעתיד לבוא פוס ישועות אשא - אשא כוס על ישועות רבות, ובשם ה' אקרא, לפרסם טובותיו וחסדיו עמנו. ואז נדרי לה' אשלם, לא בבית סגור כסדר ליל הפסח, אלא נגדה נא לכל עמו - בפני כל העם, בבית המקדש. וגם מי שימות בהיותו בגלות לא יפסיד מכך, כיון שיקר בעיני ה' המותה לחסידיו - החסידים המתים בגלות יקנו בכך יקר וגדולה וחשיבות לפני ה', ויהיו נפשותם צרורות בצרור החיים את ה'. אחרי שאמר את דבריו בתורת אמונה ובטחון בה' שכך יהיה, פונה המשורר להתפלל לפני ה', אנה ה', פי אני עבדך, ולא

הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ.
 יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ.
 יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶהְרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ.
 יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי ה', כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ.

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה, עָנְנִי בַמֶּרְחֵב יְהוָה. ה' לִי לֹא אֵינְרָא, מַה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם.
 ה' לִי בְעֵזְרִי, וְאֲנִי אֶרְאֶה בְשִׁנְאֵי. טוֹב לְחַסוֹת בַּה', מִבְּטַח בְּאָדָם. טוֹב
 לְחַסוֹת בַּה', מִבְּטַח בַּנְּדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סְבִיבוֹנִי, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם. סְבִיבוֹנִי
 גַּם סְבִיבוֹנִי, בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם. סְבִיבוֹנִי כְּדַבְרִים, דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם ה'
 כִּי אֲמִילֵם. דַּחַה דְחִיתַנִּי לְנֶפֶל, וְה' עֲזָרְנִי. עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה, וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה.
 קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים, יְמִין ה' עֲשֶׂה חֵיל. יְמִין ה' רֹמְמָה, יְמִין

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

לאוהבים, שלא יזיקו לי כלל. ה' לי - אם הייתי מתקרב אל ה' כראוי, היו כל האויבים בעזרי - נעשים עוזרים לי, ואני אראה בשנאי, שגם הם יעזרוני. ולכן, בהיותנו בגלות, טוב לחסות בה' בקיום מצוות ומעשים טובים, מבטח באדם. טוב לחסות בה', מבטח בנדיבים - במלכי ושרי הגויים. כי הנה בזמן חזקיהו מלך יהודה כל גוים סביבוננו, והם סנחריב וצבאו שצרו על ירושלים, בשם ה' כי אמילם - ונכרתו מן העולם על ידי ה', בדרך נס. ונבוכדנצר וצבאו סביבוננו גם סביבוננו - צרו על ירושלים כמה פעמים, עד שכבשוה, בשם ה' כי אמילם - ונענשו על כך מעם ה', שהרי לא נשאר מהם זכר. ומלכות פרס ומדי והיוונים בזמן בית המקדש השני סביבוננו כדבורים, דעכו כאש קוצים - נוצחו על ידי החשמונאים כאש האוכלת את הקוצים, בשם ה' כי אמילם. ועתה בגלות זו האחרונה, דחה דחיתני לנפל, כי בגלות זו היינו קרובים ביותר לנפילה וכליה גמורה, וה' עזרני. עזי וזמרת יה - העוז שהיה לי שלא באתי לכליה בגלות זו, על כך אני מזמיר עתה לה', ויהי לי ה' לישועה. ובאותו זמן של הגאולה יהיה קול רנה וישועה באהלי צדיקים, שיאמרו שימין ה' עשה חיל, ולא כוחי ועוצם ידי עשה את החיל הזה, אלא רק השגחת ה' ושמירתו. כי ימין ה' רוממה - שולטת על מערכת הטבע, ועל ידי זה ימין ה' עשה

הודו לה' כי טוב - כי הוא הטוב המוחלט והשלם, וכן יש להודות לו על פי לעולם חסדו - שעושה חסד עם כל העולם, בשמירתו ובתשועתו.

יאמר נא ישראל, אפילו עתה, מכירים ישראל שבשעה שייגאלו יראו הכל את גודל חסד ה' עליהם, כי לעולם חסדו, וזה יהיה החסד השלם והגדול לישראל, שיצאו מעבדות לחירות עולם, כי גאולה זו היא גאולה שאין אחריה גלות, אלא ישאר עלינו חסד ה' לעולם.

יאמרו נא בית אהרן, שעתה בגלות אין להם עבודה במקדש, ולא קדושה, וכמעט אין ניכר שהם מובדלים בקדושתם, אך בזמן הגאולה יכירו פי לעולם חסדו.

יאמרו נא יראי ה', אשר בזמן הגלות אינם יכולים לעבוד את ה' כראוי, ואינם יכולים להידבק באלוקים מפחד האויבים וצרתם, יכירו בזמן הגאולה פי לעולם חסדו:

אף על פי שנמשכת הגלות הזו זמן רב, אין לנו להתייאש מהגאולה, כי גם במצרים, מן המצור קראתי יהוה, וענני במרחב יהוה והוציאני משעבוד מצרים לחירות, וכך גם עתה ה' לי לא אינר, כי מה יעשה לי אדם, הרי ה' יכול להפוך את כל השונאים

ה' עֲשֵׂה חֵיל. לא אָמוֹת פִּי אַחֲיָהּ, וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה. יִסֹּר יִסְרְנֵי יְהוָה, וְלִמּוֹת
לא נִתְנַנְּנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, אָבֵא בָּם, אוֹדָה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה, צַדִּיקִים
יָבֹאוּ בוֹ.

אוֹדֶךָ פִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אוֹדֶךָ פִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אָכֵן מֵאִסּוֹ הַבּוֹנִים
הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵהָ. אָכֵן מֵאִסּוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵהָ. מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת הַיָּמָה
נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת הַיָּמָה נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה
בוֹ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בוֹ:

אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא:

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה', בְּרַכְנוֹכֶם מִבֵּית ה'. בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה', בְּרַכְנוֹכֶם מִבֵּית ה'. אֵל ה'
וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיךְ עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל ה' וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיךְ
עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ. אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ. הוֹדוּ לַיהוָה
כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ. הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:

❧ ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל ❧

בְּעֵינֵינוּ, כי תהיה הגאולה דבר פלא בעיני כל בני
האדם. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה', והוא יום הגאולה, נְגִילָה
וְנִשְׂמָחָה בוֹ.

עתה מתפלל המשורר שיקים ה' את דברו
הטוב, ואומר אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, לגאול את
ישראל, וכיון שהגאולה השלימה תלויה בכך
שיחזרו ישראל בתשובה, מוסיף ואומר אָנָּה ה'
הַצְּלִיחָה נָּא, שיצליחו ישראל לחזור בתשובה
שלימה.

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה' - הבא ומתקרב לעבודת ה' יהא
מבורך בשם ה', בְּרַכְנוֹכֶם מִבֵּית ה'. וכיון שהבא
להטהר מסייעים לו, אֵל ה' וַיֵּאָר לָנוּ - יאיר ה' את
אורו לכל החפצים להתקרב אליו, ואף על פי שהגוף
והיצר הרע מעכבים את האדם מלשוב, אֶסְרוּ חַג
בְּעֵבְתֵיךְ עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ - כשם שקושרים את
הקרבת עד שמביאים אותו אל המזבח שזהו
תכליתו, כך קישרו את הגוף הבהמי ואת היצר הרע
עד שיגיע לתכליתו, וכאשר יהיה הדבר תאמרו, אֵלֵי
אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ. הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ.

חֵיל. מוסיף המשורר ומבטיח לכל המסופקים
בדבר, וחוששים שיכלו ישראל בגלות זו, ואומר
עתה בשם האומה כולה, לא אָמוֹת בגלות זו,
כִּי אַחֲיָהּ ואצפה תמיד לישועת ה', וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה. ואף על פי שיהיו צרות רבות וגדולות בגלות
זו, הרי רק יִסֹּר יִסְרְנֵי יְהוָה, וְלִמּוֹת - לכליה
מוחלטת לא נִתְנַנְּנִי. עתה ממשיך המשורר כאילו
שערי ההודאה לה' סגורים בזמן הגלות, ולכן
אומר בשם העם, פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, ואני,
עם ישראל, אָבֵא בָּם וְאוֹדָה יְהוָה. וכאילו השערים
עצמם משיבים לו, הרי זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה, ולכן רק
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ, וכשישובו ישראל בתשובה
שלימה, יהיו ראויים להכנס לשערים אלו.

לאחר הגאולה יאמרו ישראל, אוֹדֶךָ פִּי עֲנִיתָנִי
בגלות המרה הזו, כי הסתיימה הגלות וַתְּהִי לִי
לִישׁוּעָה: באופן שהאָבֵן שִׁמְאִסּוֹ הַבּוֹנִים, וזהו עם
ישראל, הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵהָ, כי בנין העולם ובית
המקדש יהיו כולם מיוסדים לעתיד לבוא על עם
ישראל. ותשועה זו לא תהיה בכח הזרוע של
ישראל, אלא מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת, היא נִפְלְאָת

הגדה של פסח - סיפור יציאת מצרים

יְהִלְלוּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְחִסְדֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ וַיְפָאֲרוּ, וַיְרַמְּמוּ וַיַּעֲרִיצוּ, וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ, מִלְּפָנֵינוּ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נְאֻם לְזַמֵּר, כִּי מַעֲוָלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל.

ביאור על פי רבינו דון יצחק אברבנאל

ה', וכל שכן שראוי לישראל עבדיו לשבח ולהלל את שם ה'.

יְהִלְלוּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, שהמעשים עצמם הם המהללים את ה' בעצם קיומם, וְחִסְדֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אף להם נאה להלל ולשבח את ה', ולכן בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ וַיְפָאֲרוּ, וַיְרַמְּמוּ וַיַּעֲרִיצוּ, וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ, מִלְּפָנֵינוּ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נְאֻם לְזַמֵּר, כִּי מַעֲוָלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל.

חתימת ברכה זו היא המכונה 'ברכת השיר', ומהות תוכנה הוא שההילול והשבח לה' אינם נצרכים לו, שהרי הוא מרומם על כל ברכה ותהילה, ואין לנו שום השגה בו כלל, אלא הדבר הוא לתועלת בני האדם המתפללים, המראים בכך את כוונת הלב ואהבת ה', וכיון שכל מה שאנו משיגים בה' הוא דרך הפעולות שהוא פועל ומשפיע עלינו, לכן ממשיך זאת המשורר כאילו הפעולות והמעשים עצמם הם המשבחים את שם

